Anul XXI. August—Sept. 1931 Nr. 8—9.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru știința și viața bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an **260 Lei.** Pe o jumătate de an **130 Lei.**
Pentru studenți pe un an: **200 Lei.**

CUM SĂ SE POARTE PREOTUL CA SĂ-ȘI ASIGURE COLABORAREA MIRENILOR.[1]

Colaborarea preoților cu mirenii în biserică nu e o idee nouă. Este aproape tot atât de veche ca și creștinismul. O aflăm în comunitatea de viață a primilor creștini, apoi crește și culminează în concursul efectiv pe care împărații bizantini l-au dat bisericii.

Epoca sinoadelor ecumenice rămâne în istorie epoca de aur a acestei strânse colaborări, când de comun acord biserica cu statul supraveghiau păstrarea dogmelor și a disciplinei bisericești. Impărații promulgau hotărârile sinoadelor sobornicești, le dădeau caracter de lege, în imperiu. Peste tot ei erau executorii deciziilor sinodale și cei mai devotați colaboratori mireni ai clerului.

Mai târziu, din fatale împrejurări istorice, din năvălirile popoarelor și din acțiunea curentelor cari

[1] P. Sf. Episcop *Grigorie* al Aradului a dat preoților spre lucrare pentru conferința pastorală din acest an, tema: *Cum poate preotul să-și asigure colaborarea mirenilor?* E o temă fericit inspirată și de cea mai mare actualitate. Socotind însă că această chestiune e în funcție de alte multe și mari probleme, autorul acestor rânduri s'a izbit mai întâi de întrebarea de mai sus, la care a răspuns, pe cum urmează...

au subminat autoritatea religiei, această colaborare s'a răcit. Impărații și cârmuitorii au căutat în biserică un mijloc de dominare politică, simțindu-se buni bucuroși că scapă din cercul rânduielilor cari îi obligau la mai multă curățenie a vieții și a moravurilor. Astfel că împreună-lucrarea a rămas mai mult formală, exterioară.

Mai adăugând la aceste fapte și greșelile numeroase făcute în stat față de biserică și în disciplina bisericească față de stat, amestecul statului în politica bisericii și amestecul unor reprezentanți ai bisericii în politica statului, despărțirea este explicabilă.

In trecutul nostru istoric nu găsim multe informațiuni cu privire la colaborarea preoților cu mirenii, din pricina că viața noastră națională cu cea religioasă, a fost *una*. Am avut o singură *lege românească*. Iar din epoca șaguniană această colaborare e atât de bine cunoscută și recunoscută în rezultatele ei fecunde asupra vieții românești de dincoace de Carpați, încât a o mai accentua înseamnă a repeta lucruri de toată lumea știute. Insuși dl N. Iorga a afirmat în adunarea anuală din primăvara acestui an a arhiepiscopiei Bucureștilor, caracterul festiv și național a congreselor și adunărilor noastre eparhiale din Ardeal. Ori, acest lucru înseamnă o sinteză, un rezumat al unei îndelungate colaborări între preoți și mireni, și o măreață *afirmare a conștiinței solidarității naționale și religioase.*

Astăzi, în fața asalturilor necredinții organizate, se cere din nou întărirea legăturilor de colaborare dintre preoți și mireni, mai ales că atât organizația statului monarhic cât și biserica sunt deopotrivă amenințate de noua mistică a curentelor extremiste, brutale și păgâne.

Cum? Cari sunt căile și mijloacele ducătoare la scop? Ne gândim mai întâi la o reformă, reală și sinceră a clerului, deci la condițiile pe cari trebue să le îndeplinească preotul, ca să-și asigure cola-

borarea mirenilor, aceste condiţii fiind cel dintâi mijloc de reformă în biserică şi cea mai sigură cale de apropiere şi angajare a mirenilor în slujba problemelor de viaţă a bisericii noastre creştine ortodoxe.

*

1. Intâi de toate *să se şteargă toate păcatele, cari au adus ruptura dintre preoţi şi mireni.* Au fost multe păcate în centre episcopeşti, mănăstireşti şi parohiale în toată creştinătatea. Acestea se ispăşesc acum şi trebue plătite cât mai în grabă, fără a le mai repeta.

Este un fapt cunoscut şi constatat, că lumea mai degrabă înregistrează răul decât binele, mai ales când faţă de mult bine se află şi rău. De acest rău trebue să ne ferim, ca să nu dăm prilej de scandal, nici motive de critică nimănuia. Amestecul de interese lumeşti în cele bisericeşti a adus totdeauna pagube bisericii. Cele mai apropiate cazuri le avem în conflictele din Spania şi Italia, iar la noi, ceva mai departe, sunt abuzurile fanariote, cari astăzi ne dau roade atât de amare. Statul să fie stat, — organism care să asigure protecţiune egală şi dreaptă cultelor şi aşezămintelor, cari îi dau cea mai mare putere: sufletul. Dar şi mănăstirea să fie mănăstire, biserica biserică, iar preotul să fie preot.

2. *Să se refacă disciplina clerului.* Intr'o biserică în care preoţii nu cunosc disciplina, armonia de convingeri şi unitatea de acţiune, nu poate fi vorba de colaborare efectivă cu mirenii.

Nu pot sta într'o parohie doi preoţi certaţi, fiindcă otrăvesc viaţa religioasă şi morală a credincioşilor. Nici nu ne dăm seama destul, de răul pe care-l produc astfel de oameni, cari în loc să predice exemplul bun, şi cu vorba şi cu fapta, propagă păcate, pe cari trebue să le combată din toate puterile. In cazuri concrete trebue să intervie imediat şi energic autoritatea bisericească şi vinovatului să-i dicteze

un canon pe care să-l împlinească într'o parohie, unde să nu-i mai vină poftă de ceartă.

Tot atât de dezastruos pentru biserică este exemplul anumitor ziare, bucureştene să zicem, conduse de preoţi, cari folosesc banii, timpul şi autoritatea lor de oameni cu nume, pentru a se terfeli şi certa, prin ceeace compromit şi distrug însuşi prestigiul bisericii şi al clerului în general. E nemaipomenit ca 4—5 ziare preoţeşti independente, să reprezinte 4—5 curente de discvalificare publică a celor cari le conduc, scormonindu-şi cu o iscusită pricepere unii altora scăderile. Ce profită biserica din astfel de hărţuieli?... Autoritatea bisericească trebue să cheme şi să îndrume la ordine şi pe unii şi pe alţii, iar celor încăpăţinaţi să le aplice cele mai aspre pedepse canonice. Caterisirea chiar. Prea multă anarhie în biserică ne duce de râpă.

Nu se mai pot tolera nici ieşirile atât de violente împotriva ierarhiei — mai violente ca împotriva ateismului, — fără a periclita organismul viu al vieţii eclesiastice. Vinovaţii şi sus şi jos să-şi ia plata lor, — dar acest lucru să se facă fără a submina autoritatea şi ierarhia prin campanii de calomnii scandaloase şi nejustificate.

Prin urmare să se aducă la disciplină clerul care conştient sau inconştient absentează dela datorie şi se face vinovat de păcate cari se pot ierta laicilor, dar nu clericilor. Când am refăcut solid această disciplină, asemenea celei din creştinismul primar sau din epoca de aur a bisericii, am vindecat o adâncă şi periculoasă rană, care a produs mult rău în trupul bisericii Mântuitorului Hristos. Numai atunci putem reface şi *disciplina laicilor*, care încă nu trebue uitată sau neglijată.

3. *Preotul să nu vie în colizie de interese cu mirenii.* In primul rând concurenţa de câştiguri materiale pe cari le urmăresc unii clerici meşteri în afaceri de comerţ, trebue să dispară radical şi definitiv, printr'o aspră intervenţie a autorităţii ie-

rarhice. Se cere o ferire ca de foc de astfel de treburi, pentrucă e un dezastru general pentru biserică amestecul şi concurenţa preoţilor cu negustorii. Preotul să fie numai la misiunea lui, iar dacă se ocupă de afaceri nedemne de chemarea lui, să fie înlocuit fără discuţie. Preoţia e apostolat şi apostolatul cere jertfe. Cine nu înţelege acest lucru, nu are ce căuta în preoţia lui Hristos.

4. *Preoţii să nu facă politică;* ori dacă fac, să nu o facă aşa dupăcum s'a îndatinat să se facă. S'a spus că preotul dacă face politică, să o creştineze. Dar s'a încercat acest lucru până în prezent? Sunt cunoscute chiar cazuri, când preoţii au fost huiduiţi de popor din pricina politicei. Personal cunosc un caz foarte recent într'un sat, unde preotul a fost *el sfătuit* de oameni, sătui şi ei de politică, să meargă acasă şi să lase politica, să nu-i mai învrăjbească şi el. Să predice adevărul dela altar, iar nu vrajba şi politica urei între partide. Ţăranii în acest caz au dat dovadă de mai mult bun simţ, ca acela care ar fi trebuit să le fie sfătuitor şi conducător firesc.

Apoi preoţii parlamentari, până în prezent, mai bine zis până la seria actualilor parlamentari, nu şi-au prea făcut datoria nici faţă de biserică, nici faţă de fraţii şi colegii lor. E atât de dureros şi atât de adevărat acest fapt, încât e destul să ne gândim la legiferările statului faţă de cultele minoritare şi faţă de noi şi trebue să ne ascundem faţa, ca să nu se mai ştie că am avut şi noi preoţi şi protopopi în parlament, când în bugetul statului se jertfea biserica ortodoxă în profitul cultelor minoritare. Astăzi suntem aproape în pragul despărţirii bisericii faţă de stat, în bună parte datorită lipsei de energie a preoţilor parlamentari, cari în loc să susţie prestigiul şi autoritatea bisericii în cadrul statului, s'au înhămat pur şi simplu la carul politicei de partid. Suntem convinşi că decât aşa politică, mai bine cel mai umil ostaş alui Hristos în biserică. Şi mai mult face acest lucru decât tot veninul din cazanul satanei.

5. *Preotul să-şi facă cinstit şi cu suflet chemarea.* Dacă nu va face acest lucru, aceia dela cari are mai multă nevoie de colaborare, îi vor fi potrivnici. Câte cazuri nu avem de preoţi, cari nu au satisfăcut corect cerinţele sufleteşti ale enoriaşilor! Nu atribuim preoţilor cauza ivirii şi lăţirii sectelor. Dar sectanţii exploatează teribil orice pas greşit şi orice lipsuri de cari se face vinovat preotul.

Apoi nici vorbă nu mai poate fi de târgueli pe motive stolare. Niciodată nu s'a justificat acest procedeu nefast, dar astăzi discreditează şi provoacă nemulţumiri atât de mari, încât în nici un chip nu se mai pot potoli. Din contră, coboară enorm întreagă autoritatea morală a tagmei preoţeşti. Spunem acest lucru, fiindcă s'au făcut multe abuzuri. Preotul are datorinţa de-a atrage cu blândeţe şi stăruinţă atenţiunea enoriaşilor, asupra datorinţelor lor nu numai religioase şi morale, ci şi materiale, dar fără să lase impresia că vânează numai pe cele din urmă. E drept că în situaţia materială a preotului de astăzi acest lucru e foarte greu. Insă astfel nu se pot repara excesele făcute cu încasatul stolelor.

6. *Preotul să stea de vorbă creştineşte cu credincioşii şi să-i cerceteze şi la casele lor, interesându-se de nevoile lor şi după posibilităţi lecuindu-le.* Nu e uşor nici acest capitol din viaţa preoţească. Dar neasemănat de urâtă rămâne impresia când preotul îşi vizitează credincioşii numai atunci când îi picură ceva dela ei. O vizită inspirată într'o familie, însoţită de vorbe bune, ajunge mai mult pentru asigurarea de colaboratori decât zeci de predici. Tot la fel, un sfat bun sau un ajutor la timp necesar face mai mult decât grămezi întregi de comitete cu şedinţe şi cu procese verbale.

7. *Preotul să stea în fruntea sau cel puţin în comitetele asociaţiilor culturale, sociale şi filantropice* din parohie. Iniţiativele bune, pornite de preot,

vor găsi şi colaboratori. Preoţii totdeauna au iubit cultura şi au sprijinit asistenţa socială. La noi în Ardeal „Astra" la sate a prins rădăcini prin osteneala preoţilor. Rămâne un frumos capitol în istoria Asociaţiunii dela Sibiu felul în care preoţii au sădit idealurile ei în mijlocul poporului român. In prezent deşi misiunea preotului trebue să aibă un caracter mai pronunţat religios, nu trebue să se depărteze de figura venerabilă a preotului din trecut care armoniza şi sintetiza atât de minunat naţionalismul cu ortodoxia noastră. Pe una trebue să o facem, dar nici pe ceealaltă să nu o lăsăm în părăsire.

8. *Preotul să stea totdeauna în ajutor parohienilor săi, când au lipsă de cereri şi de intervenţii drepte şi să lupte cu zel în interesul enoriaşilor.* Câte nevoi nu are ţăranul şi de câte ori nu bate pe la uşile domnilor pentru treburi de nimic şi totuşi necesare. Un singur cuvânt al preotului ar fi destul ca să-i cruţe timpul şi paralele aruncate din nepricepere sau din abuzul celor mari. La fel e şi cu satul întreg. Preotul mai bine ca ori care altul cunoaşte lipsurile satului, pe cum şi căile şi mijloacele de-a le vindeca. Luptând pentru binele comun îşi ridică prestigiul de bun şi adevărat păstor al turmei, care ca orice turmă bine grijită, va răsplăti din belşug truda păstorului. Când observă enoriaşii că preotul le stă întru toate în ajutor, şi luptă în interesul lor, ştiu şi ei să remunereze cinstit munca preotului lor.

9. *Preotul însuşi trebue să fie un model de creştin şi om* care să înţeleagă odată că şi el trebuie să *facă* ce spune, ieşind pentru totdeauna din acea lamentabilă anomalie, de-a nu face tocmai el ceeace altora le cere să facă. Un preot atunci va culege roade bune în parohie când predică mai mult cu faptele, decât cu vorbele. Predica fără fapte e tot aşa de moartă, ca şi trupul fără suflet.

Avem exemplul sugestiv al lui popa Tanda, care atâta vreme cât a predicat numai cu gura,

vorba lui nu a avut nici un efect în parohie. Numai după ce a predicat şi cu casa şi cu grădina şi peste tot cu faptele, a putut transforma sărăcia în avuţie. Acest exemplu îl găsim oriunde se află un preot de treabă şi cu purtări bune.

Deci creştin înainte de toate. „Calcă a popă" şi fii „în slujbă sfântă, sfânt"!...

10. *Preotul să nu poarte vorbe şi intrigi în parohie.* Din contră să le înlăture cât mai mult. Căt e de urât, greţos de urât, când se află că un preot a spus o minciună şi în loc să ducă vorbe bune, poartă intrigi între săteni sau orăşeni. Este destulă vrajbă astăzi pe lume. Preotul cât poate să o potolească şi să aducă în locul ei pace şi dragoste. Duhul nouei vieţuiri creştineşti trebue să plece dela preot, care niciodată nu are nici un motiv de-a face pe măniosul sau chiar pe răsbunătorul, chiar şi atunci când sufere pe nedrept din partea voitorilor de rău.

*

Adăugând la aceste condiţii şi principiile pe cari le-a schiţat sf. ap. *Pavel* şi le comentează şi completează pastorala noastră ortodoxă, am făcut un mic tablou despre însuşirile pe cari trebue să le aibă un preot, ca să-şi asigure colaborarea mirenilor şi împreună cu această colaborare să le angajeze şi conştiinţa şi conduita. Am indicat mai ales păcatele de cari sufăr mulţi din cei ce poartă pe umeri sarcina de ispravnici ai tainelor lui Dumnezeu, ca să fim sinceri şi să ni le recunoaştem şi bine înţeles să ni le lecuim, ca să nu mai dăm nici un prilej de critică acelora, cari şi-au făcut o meserie din a ne bârfi pe nedrept ca şi pe drept.

Ar mai fi încă multe de spus cu privire la aceste lucruri. Mai ales că relele de cari suferim nu se reduc numai la aceste câteva pe cari direct şi indirect le-am înşirat aci. Am pornit însă dela noi înşine, ca înainte de-a certa păcatele altora, să ne vedem de-ale noastre. Altfel asupra noastră

se resfrânge înfricoşatul blestem şi profeţia pe care Moisi o adresa poporului său: «*Pieirea ta din tine, Israile*» *!...*

Când întreagă atmosfera gândirii şi a vieţii contimporane e contra noastră, cel puţin noi să fim curaţi şi la slujbă. Iar dacă va trebui să murim, să murim pe scut, împlinindu-ne cinstit şi solidar chemarea sfântă.

Pr. IL. V. FELEA.

INDREPTAREA

PRESVITERILOR, DIACONILOR ŞI TUTUROR CLIROSULUI BISEARICESC DIN DE DUMNEZEU MÂNTUITA EPARHIE A VERŞEŢULUI, CARANSEBIŞULUI, LOGOJULUI, ORŞOVA-MEHADIEI ŞICELORALALTE PĂRŢI.[1]

In Verşeţ în 2 Iulie, afară dată.

ANUL 1802.

Iosif cu mila lui Dmnezeu pravoslavnicul al sfintei sobornicеştii şi apostoliceştii Bisearici a Răsăritului Episcop Verşetului, Caransebişului, Logojului şi al Orşavo Mehadiei şi celoralalte părţi.

Bineîncuviinţate Protopresvitere, şi toţi preoţii şi diaconii protopresviteratul Logojului. Dar vouă dela Dmnezeu Tatăl, şi Domnul nostru Isus Hristos întru Duhul sfânt, şi a noastră arhipăstorească Blagoslovenie.

In ce chip din ziua primirii spre mine aceştii chiemări mari arhiereşti cu darul preasfântului Duh, ca să pasc turma lui Hristos cea cuvântătoare şi să îndreptez cârma Besearicii Domnului Is. Hrs, cu toate puterile mele m'am sârguit, întâiu: în cele două păzite de Dmnezeu Eparhii a Pacraţului, şi a Bacichei, aşişderea şi întru această de Dmnezeu mântuită Eparhie a mea a Verşeţ-Caransebişului, după datorinţa mea cea Arhipăstorească m'am sârguit, ca pe clirul, şi norodul cel supus şi încredinţat mie, în duhovniceasca îndreptare în pravoslavie, şi în buna rânduiala, spre lauda tuturor celor ce se află în buna creştinătate, a-i întări. Cât cu umblarea mea cea de adeseori prin eparhie, şi cu duhovniceştile învăţături, atâta şi cu învăţăturile cele ce am dat cliricilor celor ce se gătesc către preoţie, şi preoţilor celor tânări, şi diaconilor în şcoala mea cea de curte cliricească, precum şi cu învăţăturile mele cele în scris în multe rânduri vouă trimise, ce se află în protocoale voastre cele de ţirculare, v'am dat a înţelege. Ci iată o mare jale! Toată sâr-

[1] Vezi „Revista Teologică" din 1931, Nr. 5, pag. 199.

guinţa mea aceasta înaintea lui Dmnezeu şi a oamenilor făcută, unora din cinul preoţesc şi diaconesc, nici un folos n'au agonisit. Pentru că zăuitând ei datorinţa chiemării sale, în loc de a fi povaţă orbilor, sarea pământului, sfeşnic arzând şi luminând şi cu pilda vieţii sale, turmei duhovniceşti cei încredinţate lor, adecă: pre toţi oamenii spre toată facerea de bine, buna creştinătate, dreptatea, şi adevărul înainte a merge. Ei se făcură cu viaţa sa cea fără de ruşine scandelă lumii, botjocură pravoslaviei, slugi netrebnice carii ascund talantul Domnului său. La pravila Besearicii, şi la dmnezeeasca liturgie nu merg, pre norod în legea lui Dmnezeu, şi spre fapte bune nu-i îndreptează, dmnezeeşti cărţi nu cetesc, casele şi familiile lor nu păzesc, parohialnicile datorinţe nu le împlinesc, n e g u ţ ă t o r e s c, se îmbată, în cărţi, în cugle, şi în biliard se joacă; în hainele preoţeşti nu umblă; nu numai pe oamenii cei de altă credinţă, ci şi pe ai noştri dreptcredincioşi, cu netrebuita şi urâta lor viaţă scandalisesc, batjocură şi ocară Besearicei lui Hristos, de Dmnezeu netemându-se, şi de oameni neruşinându-se fac, iară celelalte blăstămăţii şi fărădelegi, ale unora dintre preoţi cu ruşine este a le şi grăi: a cărora sfinţite preoţeşti nume, şi în protocoalele judecăţilor celor mireneşti celor criminalnice scrise se află. Pentru că ei nu se înfricoşează de nemincinosul Cuvânt al Domnului cel ce ne îngrozeşte, că pre aşa slugă nebăgătoare de seamă în două o vă tăia, şi partea lui cu necredincioşiii o va pune. (Math. 24, 51.) Despre care lucru bolnăvindu-mă cu inima, şi cu sufletul meu arhipăstoreşte, adunând dar oarecare bineîncuviinţaţi bărbaţi duhovniceşti din eparhia mea la mine, şi cu dânşii înpreună neşte pravile de obşte, pentru toată preoţimea eparhiei mele, cât din sfta Scriptură, şi dela purtătorii de Dmnezeu sfinţii părinţi, atâta şi din aşezările celor ce au fost mai 'nainte de mine preasfinţiţi arhiepiscopi, şi episcopi pravoslavnici, precum: întru Domnul răposatul Arsenie al patrulea Ioanovici Şacabent Patriarhului, Moise Petrovici, Vichentie Ioanovici, Pavel Nenadovici, Ioan Georgievici, Vichentie Vidac, Moise Putnic şi Vichentie Popovici, după starea vremii de acuma,, consistorialniceşte adunând, şi alcătuind: Bineîncuviinţeniilor Voastre, şi tot clirosului bisericesc din cea de Dmnezeu mântuita eparhie aceasta a Verşeţ-Caransebeşului, pentru împlinirea cea cu deadinsul trimit, ca de aici 'nainte, nimenea dintre voi să nu poată zice: Eu n'am

ştiut aceasta, sau aceea, ci ca toţi să ştiţi masura chiemării voastre, sarcina datorinţelor, şi voia Domnului vostru, care v'au chiemat pre voi cu Duhul său cel sfânt, la sfântul şi marele cin acesta al preoţiei; şi aşa:

Pravila 1-a

Preotul după însuş numirea sa însemnează bărbat sfânt, adecă: depărtat de tot păcatul, vieţuind după plăcerea lui Dmnezeu, întărind bisearica cu propovăduirea cuvântului lui Dmnezeu, şi cu săvârşirea tainelor bisericeşti, celor credincioşi, cu rugăciunea cea de obşte în bisearică şi în casă, rugând, binecuvântând, şi mulţămind lui Dmnezeu, pentru toţi, şi pentru toate, şi cu viaţa sa cea cinstită, şi fără prihană, mergând înaintea tuturor oamenilor, îndemnându-i pre ei, spre facerea de bine a datorinţilor celor creştineşti, de unde se nasc patru datorinţe preoţeşti, în bogoslovia păstorească.

A) A propăvăduì cuvântul lui Dmnezeu cu vreme, şi fără vreme, şi în bisearică, şi în şcoală, şi în case, îndreptând credincioşii spre învăţătura Evangheliei, şi întărindu-i spre cunoştinţa credinţii şi creştinătăţii.

B) A-şi petrece viaţa sa asemenea învăţăturii evanghelliceşti, şi printr'aceea puindu-vă înainte luiş spre pildă viaţa sfântă, ca creştinii lui să urmeze.

C) In tocmirea tainelor lui Dmnezeu, prin care se întăresc, cei ce cred intru Hristos Domnul, în credinţă, şi în viaţă sfântă, şi prin acestea mijlociri îi găteşte pre dânşii spre viaţa cea vecinică în împărăţia cerului.

D) Rugăciunea către Dmnezeu, care iaste atâta de bună trebuinţă, şi de lipsă propoveduitorilor, şi întocmitorilor de taine, cât ei fără de rugăciunile cele cu căldură către Dmnezeu, nici cuvântul lui Dmnezeu a propovădui, nici singuri sfânt a vieţui, nici iarăş plăcut lui Dmnezeu sfintelor taine a sluji nu pot. Care toate dumnezeescul Pavel apostolul mai pe larg scrie, şi porunceşte: (Tim. 4, 2.) I Tim. 1, 7.; Faptele Apostolilor 20, 28.; Tim. cap. 3 întreg. — Dintr'aceştia patru datorinţe mai de căpetenie a preotului Domnului, dela Dmnezeu lui încredinţate, se nasc toate celelalte singure deosebi datorinţele lui, ca un rod ce lucrează în via Domnului, care aduce rodul bunei norociri, şi a fericirei cei vremelnice, şi vecinice, adecă cu cinste, şi după cuviinţă trebue preotul să vieţuiască, şi prin vieţuirea

sa, şi pre ceialalţi oameni cu invăţătură înţeleaptă, şi cu bună pildă a vieţii sale a-i face mai buni, norocoşi şi fericiţi.

Pravila 2-a.

Fieşte care parohialnic preot, după poruncile cele mai de'nainte date lor în ţirculare, dator iaste în toate Duminecile, şi praznicele, învăţătura cuvântului lui Dmnezeu, în locul cântării pricesnii norodului să dea, şi de nu va fi în stare el aceea învăţătură a o alcătui, atuncea să cetească cu bună inţălegere şi frumos din Sinodalnicele Propoveduiri, sau din Cazanie într'o Dumineca, iară într'alta Dumineca să predea Catichizisul cel mic tinerimei amânduror părţilor, bărbăteşti şi femeeşti, să înveţe. Dar în a treia Dumineca sau praznic, norodului tuturora celor mari şi celor mici să predeà, rugăciunea domnească: Tatăl nostru, Născătoare de Dmnezeu, Crez întru unul Dmnezeu, şi zece porunci a lui Dmnezeu cu tâlcuire scurtă; Aceste rugăciuni după poruncile mele cele de mult date, şi aceste de acuma aşezate, în toate zilele de praznice, şi Duminecile după amiazăzi, mai 'nainte de vremea vecerniei se predau; — numai fiind că mai mult norod la dumnezeeasca liturgie se adună, şi cu acestea se pot folosi; aşa dară după schimbarea cea mai'nainte însemnată a propoveduirilor, catihizisul şi rugăciunile zise în loc de priceasnă să se predeà; în ce chip în ţirculariul dela anul 1796 Nr. 7/219 arată. Dar catehizisul în toată săptămâna, în ziua cea orânduită, de parohialnicul preot în şcoală să se tolcuiască, cu înţelegerea învăţătorului pruncilor, carele acesta în lecţie despărţită ucenicilor să înveţe după methodu cest de acum normalnic a preda dator va fi, până când şi mai bune învăţături şi rândueli pentru creşterea tinerimei vor urma: Dar cum că toate acestea dela voi păstorii cei duhovniceşti se cer, însuşi Domnul Dmnezeu nemincinosul adevăr porunceşte, la Malach. 2, 7. „Buzele preotului vor păzi ştiinţa, şi legea vor cerca ştiinţa din gura lui: că îngerul Domnului atot ţiitorului iaste; şi Iezechia 3, 17. Fiul omului, păzitoriu (strajă) te-am dat pre tine casei lui Israil şi vei auzi din gura mea cuvânt, şi-i vei înfricoşa pre ei dela Mine.

Pravila 3-a.

Ca să ştie şi să poată împlini preoţii toate acestea de Dmnezeu poruncite aşezământuri, datoria iaste fieşte căruia

preot, ca fica lui Dmnezeu în înima şi în sufletul său să o aibă, şi după vorba proastă să-şi încălzească locul, adecă: a învăţà el legea Domnului ziua şi noaptea; iară pentru ca să adune şi să alcătuiască învăţături, datoriu iaste să citească cele de Dmnezeu însuflate cărţi, care îl vor înţelepti pre el întru mântuire. 2 Tim. 3, 16. Şi măcar că după lipsele vremilor noastre de acuma, preoţimea noastră biblioteche nu pot avea, nimica pe aceea, fieşte cărui protopresviter, prezviter şi diaconilor să porunceşte, supt perderea cinstii, următoarele *cărţi a le avea*:

a) Legea Nouă, adecă Apostol şi Evanghelie.

b) Catuhizis mic, pentru ştiinţa credinţii şi a legii lui Dmnezeu cei pravoslavnice, din carele şi pruncilor în şcoală şi creştinilor în bisearică, a preda şi a tălcui datoriu iaste.

c) Liturghie bogată, în carea la sfârşitul cărţii precum în cel slovenesc, aşa şi în cel *românesc*, sânt predate foarte folositoare învăţături, cum se cade preotului cu diaconul slujba bisearicii a sluji, şi cum a se găta către sfta slujire, şi la alte întâmplătoare primejdii în vremea sfintei jertfe, ce li s'ar cădea a face.

d) Trebnic (sau Mltvenic) din carele toate lucrurile tainelor dumnezeeşti se săvârşesc.

e) Acadist şi Psaltire, din care cum pentru sine, aşa şi pentru cei ce cer mijlocire dela dânşii, lui Dmnezeu a se ruga datori sânt.

f) Cartea pentru datorinţele prezviterilor, toţi preoţii cei sârbeşti, până ce se va tălmăci şi pre rumânie, apoi şi cei rumâneşti preoţi şi diaconii, toţi să o aibă.

g) Preoţii cei sârbeşti, pentru învăţătura limbii cei sloveneşti, gramatică slovenească, iară cei rumâneşti pentru cea rumânească gramatică rumânească să-şi ţină, şi aceasta mai vârtos pentru ca să ştie la ispitele cele ce se fac prin şcoale, căci dacă însuş nu ştiu, cum poţi pre altul întreba.

h) Istoria biblii.

i) Istoria bisericească.

j) Legea veche (Biblia Mare) fiindcă acuma şi pre limba slovenească, şi pre rumânească tipăresc, deci toţi preoţii, sau unde nu, parohialnica Besearica să-şi capete.

k) Fiindcă la catedra Episcopiei şi în oraş şi pre la mănăstiri, multe cărţi de suflet folositoare se află, care fieştecăru

preot spre rugăciunea protopresviterului său, cu reversul preotului se vor da, din care cărţi mare înţelepciune şi mântuire, precum lui aşa şi turmei sale poate adăoga.

Pravila 4-a.

Tot preotul şi diaconul, şi cliricul să înveţe şi să ştie de rost netrecut, zece porunci a lui Dmnezeu în scurt scrisă; nouă porunci bisericeşti; trei sfaturi evangheliceşti; şeapte taine a leagii cei nouă; materia şi forma acestor taine; trei fapte bune ce se chiamă ale Bogosloviei; patru fapte bune evangheliceşti; şeapte daruri ale sfântului Duh; Nouă roade ale Duhului sfânt; şeapte fapte a milei trupeşti; şeapte fapte a milei cei duhovniceşti; şeapte păcate de moarte şi cele ce stau lor împotrivă; şeapte cinstite fapte bune; şase păcate care oştesc împotriva Duhului sfânt; patru păcate care strigă la ceriu către Dmnezeu pentru izbândire; nouă fericiri evangheliceşti; cinci simţiri trupeşti; cinci simţiri duhovniceşti: şi cele patru depe urmă şi vrednice de aducerea aminte, adecă: moartea, judecata lui Dmnezeu, gheena, împărăţia cerului. Şi acestea în toată Dumineca, şi sărbătoarea, dupăcum sum s'au dat porunca la anul 1796 Nr. 7/219 şi de a doua oară supt 1801 Nr 2/40 care se află în protocolul vostru, în locul cântării pricesnii netrecut să tălcuiţi. Toate rânduelile, şi tăainele biseariceşti după Tipicon fieşte care dintre voi să svârşească.

Rugăciunile Vhodurilor dela vecernie, şi liturghie, precum şi cele ale plecării capului dela vecernie, şi utrenie, aşişderea şi toate ecteniile, sau cererile cu umilinţă de rost să ştie, şi de nu vor învăţa, oricare dintre preoţi, şi diaconi, după soborul presviteresc, până la al doilea sobor, pe aşa nebăgători de seamă, protopresviterul după porunca cea dată lui, dator iaste la cireadă, cu însuşi a lui cheltuială în sine până atuncea a-i ţinea, până când toate trebuinţele acestea nu le va învăţă.

Pravila 5-a.

Tot preotul şi diaconul să aibă duhovnicul său, înaintea căruia în tot anul de câte două ori, precum în postul Naşterii lui Hristos, aşa şi în postul mare al păresimilor, cugetul său a-şi curăţi datoriu iaste: despre care ispovedanie ţedulă adeveritoare dela duhovnic să ia, diştrictualnicului său protopres-

viter până în 15 zile după ispovedanie o o preda să aibă; iară protopresviterul după instrucţia cea dată lui, după trecerea jumătăţii anului acele ţedule consistoriumului meu a le preda să îndatorează.

Pravila 6-a.

Tuturor preoţilor, diaconilor şi clericilor, foarte cumplit să opreşte în casele cele cu sfială şi cu nume rău a nu merge, aceea iaste: în birturi, la comedii, la cuglării, în jocuri, precum şi pre la hramurile bisearicilor, la nedei cu oameni proşti a nu se înbătă, a jucă, şi vorbe necuviincioase a nu grăi, pentru că dintru acestea ale lor urâte păşiri, dreptăţile, şi tăria cinului preoţesc, nu numai în ochii oamenilor celor proşti, ci şi înaintea dregătoriei duhovniceşti, şi mireneşti se înpuţinează. De unde să şi întâmpleaze cât ei adese ori pe oamenii săi Domnilor se plâng, cum că nu-i cinstesc pre dânşii, iară nu vor adevărul a şti: Că de nu se va cineva singur pe sine cinsti, cum va putea cere lui-şi dela altul cinste. Pentru aceea de vor şi veni vreunii din cucernicie la aşa hram, sau nedee, aceia după dumnezeeasca liturghie prânzând, şi la rugăciunea vecerniei fiind de faţă, apoi iarăşi treaz, şi cu toată mintea întru ale sale să se întoarcă, ca şi alţii văzând faptele lui cele bune, să proslăvească pre plăcutul lui Dmnezeu a hramului aceluia şi pe părintele nostru carele iaste în ceruri. Math. 5, 16.

Pravila 7-a.

Nu numai preotul şi diaconul cel de rând, ci toţi preoţii când gode sânt într'un loc, sânt datori în toate zilele la pravila bisearicii, îndată după întâiul clopot a veni, dar nici unul dintr'ânşii, afară de vro boală, sau altă nevoincioasă întâmplare dela bisearică să nu rămână, iară în bisearica lui Dmnezeu, nici unul să nu îndrăznească a şopti, sau să umble încoaci şi încolo, sau să nu stea cum se cuvine, ci toţi cu cucernicie să asculte cele ce se citesc, şi cu ceia ce cântă să-şi împreune glasul său, şi şi ei înşişi să cetească şi să cânte. Rugând, binecuvântând şi mulţumind lui Dmnezeu, ca şi oamenii ceia ce văd nefăţărnicia lor cucernicie, să ia zidire în credinţă, şi întru frica lui Dmnezeu. Iară de ar veni vreunul din ei lenios şi târziu la bisearică, sau de n'ar sta cuvios în casa lui Dmnezeu, atuncea protopresviterul pre acela întâi deosebi să-l sfătuiască,

după aceea întru adunarea preoților de față să-l înfrunte, iară a treia oară de nu s'ar îndrepta, să nu-l treacă cu vederea, ci pre unul ca acela consistoriei după porunca cei dată lui să aibă a-l răportui de unde acela fără de toată privirea asuprăi, cumplit va fi pedepsit.

Pravila 8-a.

In toate cetățile, orașele și sate mari, unde mai mulți preoți se află, acolo după ustavul bisearicii, în toate zilele dmnezeeasca liturghie să slujească, și adecă: în zilele cele proaste la 8 ceasuri dimineața, iară la praznice la 9 ceasuri.

Pravila 9-a.

Intru acelea bisearici unde pentru proslăvirea lui Dumnezeu, pentru podoaba bisearicii, la toate praznicele împărătești, și a Născătoarei de Dumnezeu, cât mai mulți preoți la vecernie, la utrenie și la dumnezeeasca liturghie să slujească.

Pravila 10-a.

Intru toate acele zise dumnezeești bisearici înaintea liturghiei, în toate Sâmbetele să se cânte neșăzătoarea cântare, adecă: Acatistul *spre mulțămirea lui Dmnezeu celui ce au izbăvit Banatul și bisearica sa cea pravoslavnică la anul 1716 de jugul robiei turcești,* nepomenind Domnul Dmnezeu mai mult nedreptățile, și fărădelegile noastre, ci îndurându-se au mântuit tot neamul creștinesc, și bisearica sa cea pravoslavnică, pe frații noștrii de sub stăpânirea varvarilor, și de sub biciul carele pre noi pentru păcatele noastre pe dreptate ne bătea, ne-au scos.

Pravila 11-a.

In toate locurile unde sânt diaconi, pentru mărirea lui Dmnezeu, și îmfrumsețarea bisearicii așezați, fie ei dascăli au nu, fără de blagoslovită pricină în toate zilele, de utrenie, vecernie să nu rămână, iară Dumineca, și sărbătoarea cu preotul din acel loc împreună să slujască. Iară de s'ar afla vreunul carele aceasta a sa datorință din vre-o sumeție n'ar băga-o în seamă, pre acela cel parohialnic preot, după cuget curat, protopresviterului său, iară acela consistoriumului eparhialnic să aibă a-l arăta.

Pravila 12-a.

Fieşte care preot macar fie el singur în sat, datoriu iaste în toate zilele, vecernia, şi utrenia cu ceasurile în bisearica sa a-şi săvârşi, căruia datoriu iaste a-i ajuta învăţătoriul din loc cu pruncii, ca să se deprindă, şi să se dea în cetire, în cântare cu cei ce sânt învăţaţi. Iară Dumineca, şi sărbătoarea, supt pierderea cinstii preoţeşti dumnezeeasca liturghie să nu o lase, iară de s'ar întâmpla lui vr'o neputinţă, sau altă oarecare împiedecare, atuncea el cum mai ingrabă, în vr'un sat mai aproape unde sânt preoţi mai mulţi, să trimită o cocie, sau cal, cu scrisoare de rugăciune, şi să chieme pre unul, ca să nu rămână sufletele creştineşti fără de dumnezeeasca slujbă. Dar fiind că ştiinţa, cea din toate zilele ne arată, precum că unii din preoţii netemători de Dmnezeu fiind adese ori şi în zile de Duminecă şi de praznice dumnezeeasca liturghie nu slujesc, carii pentru a lor trecere cu vederea, când au fost aicea de verhovniceasca lor stăpânire aduşi, ca să dea de aceea răspuns atuncea ei aşa s'au răspuns, zicând, că prescuri sau vin n'au avut, iară datorinţa aceasta nu iaste a chinezului, nici a epitropilor a se griji pentru prescuri, şi pentru vin, ci aceasta se cade însuş preotul să grijască ca să nu rămână dumnezeeasca slujbă, şi el sub păcat de moarte, şi supt furtişag de cele sfinte pre sine să nu se arunce: Pentru aceasta tuturor preoţilor de icia înainte se porunceşte, de acestea să vă păziţi, dar de a face de ici înainte vre unii aşa, atuncea acela preot să ştie, că nemilostiv va fi pedepsit.

Pravila 13-a.

Nici un parohialnic preot, nici diacon, preste 24 de ciasuri dela parohia sa, fără de ştirea protopresviterului său a se depărta nu-i slobod, însă pe 8 zile înlăuntru eparhiei poate protopresviterul preotului să dea slobozenie a călători, iară afară de eparhie fără slobozenie, şi pasportul diecesalnicului său Episcop sau a consistoriumului Eparhiei sale, a eşi să nu îndrăznească, care slobozenie datori sânt prin protopresviteratul său, sau încailea cu ştirea lui să o ceară, iară protopresviterul după instrucţia ce o are, datoriu iaste parohia preotului celui ce s'a dus, până la întoarcerea lui altui paroh a o încredinţa. Către aceia încă şi aceasta se porunceşte, ca tot preotul şi diaconul fie din carele protopresviterat al eparhiei mele ar fi, şi ar veni

într'acel oraş, unde vieţueşte vr'un protopresviter, atuncea el îndată acelui protopresviter să se arate, şi pricina venirii sale într'acel oraş să aibă a o descoperi.

Pravila 14-a.

Nici un preot, sau diacon, să nu îndrăznească făr de cea mai înainte înştiinţare la protopresviterul său, vre oarecare jalbă sau rugăciune mie, sau consistoriumului meu, nici stăpânirii mireneşti a preda, ci mai nainte lui ca la întâia sa inştanţie să o arăte, şi de ar fi aşa lucru care el după cea dată lui îndreptare nu l-ar putea isprăvi, atuncea pre acela după curatul său cuget, cu răportul său la mine să-l îndrepteze.

Pravila 15-a.

Protocoale botezaţilor, cununaţilor, a răpousaţilor, a ispovediţilor, al ţircularelor, cu cel de conscripţie drept să se poarte, precum şi tabelele şcoalelor, a curgerii de jumătatea anului, adecă: la 15-lea Aprilie, şi în 15 Septemvrie negreşit protopresviterului său să se trimită, după poruncile ce vi-s date în ţirculare.

Pravila 16-a.

Fiecare logodnă a nunţilor, după obicinuita aşăzare a pravoslavnicii bisearicii noastre, prin parohialnicul preot a se face se cade, şi nici unul din preoţi să nu îndrăznească pe cineva fără de cele 3 ori oglaşenii, făr de parohialnica şi protopresviterului ţedulă, făr de ştirea rugăciunilor, sau afară de bisearică, sau în vremea nopţii, cea oprită, nici după amiazăzi, ci după cum arată ustavul, şi poruncile cele ce aveţi în ţirculariul vostru dela anul 1794 Nr. 9/400 izdatu, supt pierderea cinstei preoţeşti a nu cununa, pentru că cu aşa nebăgare de seamă, şi rea păşire, tăria tainei nunţei să strică şi pre sine în vrednică şi netrecută pedeapsă se aruncă. Insă fiindcă cu vrednică de crezământ înştiinţare s'au adeverit, că unii protopresviteri şi parohialnici preoţi, pre mită fără de ştirea rugăciunilor mai nainte scrise, pe mire şi mireasă or slobozit a se cununa, şi cu aşa căştigu, lui Dmnezeu protivnic, norodul dela rugăciunea lui Dmnezeu cea trebuincioasă au depărtat, nesocotind că aşa părinţi neştiind rugăciunile, cum vor putea pe pruncii săi să-i înveţe a se ruga lui Dmnezeu, şi de va îndrăzni careva din voi de ici înainte aceasta iar a face, aicea mai nainte zisă

sentenţie însemnată şi pre scrisă îi stă, şi nu-i mai trebue lui alte acţii fişcalniceşti a aşcepta, ci cu aceasta de acuma se va lipsi de preoţie.

Pravila 17-a.

Alte zile de sărbători, afară din cele ce-s de preasfinţitul pravoslavnicul arhierescul Sinod în anul 1786, în Carlovăţul din Srem ţinutu aşezate, şi norodul din cuvintele dmnezeeşti, către Coloseni 2, 16—23, spunându-le să nu prăznuiască; iară în zilele Duminecelor şi a praznicilor carii dela bisearică spre slavoslovia, rugăciunea şi mulţumita lui Dmnezeu rânduite, nu numai acele cum se cade cu sfinţenie să le proslăviţi; pravila bisearicească după rânduiala cinului să se ţină, învăţaţi norodul cuvântul lui Dmnezeu, ca să iubească pe Domnul Dmnezeu din toată inima şi din tot sufletul, şi din tot cugetul său, şi pe vecinul său ca pe sine singur, adecă: să împlinească poruncile lui Dmnezeu şi celor de aproape ai noştri tot binele după putinţă a le face. Prea milostivului împăratului nostru totdeauna credincioşi şi ascultători, precum şi părinţii noştri au fost, aşa şi noi să petrecem şi cu faptele să arătăm, că sântem adevăraţi următori acelor, şi cu acel nume dmnezeesc opriţi să nu umble ca bitengii, să nu zacă prin căşi dea fetea, să nu umble prin birturi, îmbătându-se, în clăci, la vânatul peştilor, fiarelor, precum şi alte umblete fără de treabă. Ci toţi, mici şi mari, bărbaţi şi femei să meargă la bisearică, iar după bisearică să meargă la casele lor, şi odihnindu-se de ostenealele ce au avut în cele şase zile, pre bolnavi a-i cerceta, săracilor a ajuta, căci însuş Domnul Dmnezeu la tot Israilul (carii sântem noi cu darul lui Hristos) porunceşte, şease zile lucrează, şi fă întrânsele toate lucrurile tale, iară în zioa a şeaptea Dumineca (odihna şi mulţumirea) Domnul Dmnezeului tău, să nu faci întru acea nici un lucru, nici tu, nici feciorul tău, nici fata ta, nici sluga ta, nici slujnica ta, nici boul tău, nici asinul tău, şi nici un dobitoc al tău, nici celce lăcueşte împreună cu tine, că în şease zile a făcut Dumnezeu ceriul şi pământul, şi toate câte sânt întrânsele, iar în zioa a şeaptea au odihnit, pentru aceea bine au cuvântat Dmnezeu zioa a şeaptea, şi au sfinţit pre ea. Eşire 20, 9—11. Aceasta dară ce iaste de Dumnezeu sfinţită, zioa şeaptea, care-i în darul nou prin învierea cea din morţi, dela Dmnezeu prin proroci făgăduitului Mesia, a Domnului nostru Isus Hristos, iaste

zioa Duminecii, pre care zi tot sufletul cel bine credincios iaste datoriu întru sfinţenie, adecă: a merge la bisearică, şi întru fapte bune a o petrece.

Pravila 18-a.

Fieşte care preot datoriu iaste, pentru înfrumseţarea casii lui Dmnezeu, pe din afară, şi pe din lăuntru, ca şi pentru însuş a sa mântuire să se străduiască, şi toate blagoslovitele prilejuri să le întrebuinţeze, ca să capete sfintele vase, cărţi, şi îmbrăcămintele; şi protopresviterului, şi arhiereului său, carii de acelea să grijesc ca o mână dreaptă să fie, pentru că cel ce-şi înfrumseţează bisearica sa, sufletul său îşi înfrumseţează, iară cea mai mare ajutorinţă se poate face, când e vremea a aduna roduri, şi dobitoace, care cu îndemnarea voastră nevoindu-vă dela creştini veţi câştiga, care roade în urmă în bani gata lesne se pot preface, şi din singură cercarea se arată şi se vede, că unde gode iaste preotul bun şi îngrijitoriu, acolo şi bisearica iaste împodobită, şi norodul cu bune nărave se face, aşa dară dela voi turma mea duhovnicească atârnă, şi îmfrumseţarea bisearicii, şi buna creştinătatea norodului.

Pravila 19-a.

Fieşte care preot şi diacon, datoriu iaste să ia seama ca crâznicul după datele porunci bine să păzască, ca bisearica, şi oltariul tot deauna să fie măturate şi curăţite, iară proscomedia, şi sfântul prestol, precum şi toate vasele cele sfinţite, de preoţi şi de diaconi să se curăţască, iară mâna mireanului de acelea să nu se atingă, după cum mai pe larg arată la sfârşitul liturghiei în pravila a treia numită, cele acolo puse învaţă veţi fi datori a vedea, şi nici un preot pe nimenea făr de grobniţă zidită cu boltă, pe lângă bisearică să nu îndrăznească a lăsa să se îngroape, după porunca cea prea înaltă şi ţircularïul meu din anul 1790 Nr. 9 izdat. [Urmează].

AŞA ZISUL PROTESTANTISM AL „OŞTII DOMNULUI".[1]

I.

Este o bucată de vreme de când se aud cârâieli pe socoteala *Oştii Domnului*. Se aud mai des în vorbă, dar s'au auzit şi în scris.

Vina care i se aduce nu e o vină de principii, de doctrină, ci de fapt. Anume: se impută că oamenii care fac parte din ea încep a se crede învăţători, cârmaci ai Bisericii, mai-mai deopotrivă cu preotul şi gata de a se lipsi de el la unele slujbe. Ar fi ispitiţi să creadă că ar putea face pe preoţii şi ei înşişi.

Ni s'au pomenit şi unele încercări în privinţa aceasta, deci o năzuinţă primejdioasă şi faţă de care trebuie să se poarte toată grija.

Pe unde preotul e vioi, harnic, săritor, aceste primejdii sunt înlăturate, fiindcă totdeauna el în frunte şi gata la orice. Dar pe unde preoţii sunt mai lăsători, mai nepricepuţi faţă de greul vremurilor nouă, primejdia aceasta este, fiindcă oamenii s'au mai sculat ici şi colo la viaţă duhovnicească, la citire în Scriptură, şi dacă nu este preot care să le stea în frunte, să-i cârmuiască, nu e greu s'o ia razna. Fie din propaganda sectelor, care a deschis gustul către citirea Scripturii, fie din însaşi a *Oştii Domnului*, care şi ea întrebuinţează citirile sfinte, setea religioasă vrea să fie hrănită, şi oamenii fac

[1] Toţi scriu „Oastei Domnului". Eu scriu „Oştii Domnului", fiindcă numărul înmulţit dela cuvântul „oaste" fiind „oşti", iar înmulţitul fiind în legătură cu genitivul, urmează că înmulţitul fiind „oşti", la genitiv trebuie să se scrie „oştii".

ce pot [iar uneori fac greşit], dacă nu are cine-i călăuzi.

Intru atât Oastea Domnului aduce cu ea primejdii. Cârmuitorii ei sunt cuminţi, înţeleg ce trebuie să facă, sunt fiinţe viu legate de Biserică, înţeleg ce înseamnă a nu fi cu ea şi mărturisesc, ca orice ortodox, toată învăţătura Bisericii. In această privinţă ei nu sunt alceva decât noi. Deci cârmuirea este în toată rânduiala şi nu are vreun crez deosebit al ei. Primejdia de care am pomenit, dacă este, este numai din felul cum unii din părtaşii ei înţeleg lucrurile.

Mai rău ar fi dacă ar fi ceva deosebit în înseşi gândurile care stau la temelia *Oştii Domnului*. Dar de aceasta nu se pomeneşte. O singură dată, Păr. *N. Runceanu* din Bucureşti ne-a îmboldit să citim Raportul Nr. 16 al *Oştii Domnului* din Bucureşti, eşit în Nr. dela 18 Mai 1930 al *Oştii Domnului* şi care ar cuprinde gânduri nu curat ortodoxe. E adevărat că după aceia l-am citit şi eu şi pot spune, că după alcătuira lui poate da naştere la oarecare îndoieli. Este bine să fie scos la iveală şi să stăm de vorbă despre el. Eu nu mă rostesc aici prea hotărâtor, cu privire la acel raport, fiindcă scriu, fără a-l avea chiar acum înaintea ochilor, ci numai după întipărirea care mi-a rămas de anul trecut.

In de obşte însă vorbind [fiindcă fapta dela Bucureşti este numai ceva răzleţ], nu se poate pomeni de o trăsătură în cârmuirea *Oştii Domnului*, care ar putea trage cu ea oarecare bănuieli de spălăcire a ortodoxiei.

Indoielile însă care s'au rostit împotriva *Oştii Domnului* au răsărit mai numai pe pământul României Vechi. In ce priveşte celelalte ţinuturi, mai cu seamă cele de peste munţi, lucrarea părintelui *Trifa* a fost primită cu toată dragostea şi cu urări de spor şi izbândă.

Noi cu părere de bine am citit graiurile de bună încuviinţare care au fost puse asupra ei de însuşi

I. P. S. Mitropolit *Nicolae* dela Sibiu, apoi de P. S. Episcop *Grigorie* al Aradului, în cartea sa *Misionarismul ortodox*. Cu părere de bine am aflat de unele şi de altele şi am rămas la părerea noastră că *Oastea Domnului* este un pom fericit care a răsărit între noi, cu care ne putem lăuda. El e o dovadă că în sânul Bisericii Ortodoxe sunt puteri de lucru şi care dau roade îndreptătoare.

II.

Mare ne-a fost mirarea însă când, din condeiul aceluiaş Vlădică Grigorie al Aradului, dela care am citit graiuri de înălţare pentru *Oastea Domnului*, ne-a fost dat să citim acum graiuri de înfierare, că ea s'ar fi pornit pe dâra protestantă.

In mai multe numere din revista eparhiei Aradului *Biserica şi Şcoala*, Prea Sf. Sa a scris despre *Acţiunea catolică şi ortodoxia Activă*, cugetări foarte bune şi despre care trebuie să stăm de vorbă în deosebi, când vom descoase cuprinsul lor. Aceste articole au eşit apoi şi în cărticică deosebită de 55 de pagini şi costând 15 Lei. Intr'un capitul al cărţii însă, găsim gânduri de ocară asupra *Oştii Domnului*, adică asupra aşezământului care ne este de laudă şi pe care odată şi Prea Sf. Sa îl cinstea cu cuvântul său.

Aceasta înseamnă că şi Prea Sf. Sa a fost câştigat de şivoiul acelora care nu văd pretutindenea decât protestantism. Cum te vei mişca ceva, cum vei veni cu o fărâmă de lucru, îndată sar ceice nu fac nimic şi strigă că e protestantism. Numai lenea, pustia şi moartea nu sunt protestante, încolo, nu cumva să te mişti în vreun fel, că dai în protestantism.

Este aceasta partea celor care nu fac nimic şi nu sunt în stare de a urni nimic. Nu le place că fac alţii, fiindcă aceasta e ocară pentru ei şi, ori de este ori de nu este protestantism, ei strigă că este.

De multe ori, strigă împotriva protestantismului oamenii care habar nu au ce e aceia, cum e Ierimonahul *Dionisie Lungu* la noi, care-i dă obraznic cu gura înainte în treburile despre cari nu se pricepe două boabe. Aşa a făcut, mânat şi de alţii care-l împingeau dela spate, împotriva unei mişcări dela Bucureşti, pornite de doamna *Sanda Matei*, care nu avea aface nimic cu protestantismul, dar împotriva căreia Lungul cel lung de limbă striga cât putea.

Noi îi înţelegem pe aceştia să strige împotriva unei mişcări ca a *Oştii Domnului*, dar nu-l înţelegem pe Prea Sf. Vlădică Grigorie, care nu e un om leneş, care e împătimit de misiune, care neîncetat scrie în această materie şi deci trebuie să fie totdeauna alăturea de o mişcare ca a *Oştii Domnului*.

Se înţelege că scrisul său nu putea rămânea fără răspuns.

Mai întâi, a răspuns cel care era lovit mai deadreptul, părintele *I. Trifa*, în foaia *Oastea Domnului*, [24 Mai a. c.]; apoi I. P. S. Mitropolit *Oştii Domnului*, a trimes părintelui Trifa cuvinte de mângâiere pentru scularea sa dintr'o lungă boală, laude şi urări pentru lucrarea *Oştii Domnului* [vezi *Lumina Satelor* din 31 Mai a. c.], iar mai apoi, în *Oastea Domnului* dela 7 Iunie a. c., dl *I. Gr. Oprişan*, creştin inimos şi îmbrăţişător părtaş al *Oştii Domnului*, de asemenea a făcut un răspuns.

Cu toate acestea, mai este loc şi pentru alte răspunsuri. In adevăr, înfierarea Vlădicăi Grigorie cuprinde şi câteva arătări de fapt. Pomeneşte de amănunte împotriva *Oştii Domnului*. De aceia nu e destul numai răspunsul asupra întregului, ci trebuie pătruns la acele amănunte, pentru a ne da seamă care sunt protestantismele pe care le desvăluie Prea Sf. Sa.

III.

Oştii Domnului i se impută că de ce ea învoieşte să se cânte orice cântare care ne cheamă

la Dumnezeu? Ar urma, zice, să putem cânta şi cântări cu cuprins protestant.

Aici trebuie să se răspundă că a pune principiul că, de acum înainte, nu vom cânta decât numai ce s'a mai cântat şi că niciodată nu vom mai cânta nimic nou, înseamnă a sărăci însaşi viaţa creştinească. Oare ea, după cum a fost rodnică şi a zămislit rugăciuni şi cântări aşa de mult în trecut, nu mai are dreptul să rodească pentru sufletul creştinesc? Ar urma atunci să închidem pe viitor orice poartă poeţilor creştini, compozitorilor creştini, pentrucă lucrează ceva ce n'a mai fost. Aceasta ar însemna secătuirea Bisericii şi ar urma ca noi, cei de azi, să fim mai puţin harnici ca cei din trecut.

Trebuie să avem în vedere că multe cântări şi rugăciuni, intrate azi în slujba Bisericii, au fost la început bucăţi de rostire şi cântare privată, cum au fost ale lui *Roman Melodul*. Când păstorilor bisericii acestea au plăcut, le-au luat şi le-au trecut în slujba ei.

Dacă la noi acum ar mai ieşi la iveală un *Macarie* Ieromonahul, cel care a compus *Ingerul a strigat*, ar trebui luat la ochi ca vinovat că mai face şi alte cântări, pe lângă cele pe care le-a făcut?

Este de dorit ca noi totdeauna să avem scriitori creştini, compozitori creştini, oameni care pot da Bisericii bogăţii proaspete, pe lângă cele pe care le are. Dacă Biserica va găsi cu cale să ia ceva din scrisul lor, cu atât mai bine. Azi este un semn rău pentru noi că vâna rodirii a slăbit şi că nu ne mai putem lăuda cu compozitori în Biserica noastră.

Se înţelege, un om care lucrează nu se mărgineşte numai să depene firul care se sloboade din sufletul său. El priveşte în jur, poate gusta ce au făcut şi alţii. De găseşti ceva bun, poţi lua şi a potrivi după nevoile tale. Nu vei fi atunci deplin original, te vei fi inspirat dela alţii, dar dacă lucrarea e bine potrivită pentru trebuinţele tale, dacă

i se ia pecetea străină, aşa ca să meargă pe sufletul tău, nu este un păcat. Păcat este când iei ca orbul şi nu ştii să lucrezi, fie şi cu mijloace dela altul, dar pentru ai tăi.

Multe din compoziţiunile corale pe care le avem în ziua de azi sunt luate dela străini, chiar de mari compozitori ortodocşi, cum a fost *Bortneanschi.* El s'a influenţat mult dela Italieni, uneori prea mult, abătând muzica bisericească rusească din făgaşul ei bizantin. Aceasta e adevărat, nu ne place, chiar dacă artistic mulţi gustă bucăţile ruseşti, pentrucă am părăsit al nostru ca să dăm fuga la altul. Profesorul de muzică *Galinescu* dela Iaşi cu drept cuvânt are vorbe aspre pentru multe bucăţi din muzica corală de azi. Scrisul său l-am tipărit noi anul trecut în revista *Biserica Ortodoxă Română* din Bucureşti.

In ce priveşte muzica corală dela noi, ea a primit cu duiumul bucăţi abătute din făgaşul nostru, atât ca cuvinte, cât şi ca muzică. S'au făcut cu ele greşeli netăgăduite, care trebuiesc îndreptate de acum înainte. Ele însă nu se pot înmănunchia sub categoria de „protestantisme“, fiindcă nu au fost săvârşite cu gândul de a lua învăţături străine. Sunt greşeli şi atât.

Să se bage de seamă însă că e vorba aci de întrebuinţat în Biserică, unde trebuie să fim mai cu grijă. Dar *Oastea Domnului* îşi are cântări pentru nevoile ei, nu pentru slujba bisericească. E slobodă să şi le aibă, numai, se înţelege, nici aci nu trebue să lucrăm ca orbii, ci să ştim ce luăm. Dar principiul rămâne: Pot întrebuinţa şi altceva decât cântările obişnuite. Putem lua de oriunde, numai că trebuiesc potrivite după nevoile noastre.

Este mai bine însă să nu luăm cu grămada, fără socoteală, ceva prea străin de noi, fiindcă atunci prea suntem în apele altora. De aceia lucrări de acestea trebuie să le facă numai oamenii pricepuţi, oameni care îşi dau seama ce înseamnă a scrie şi ce este învăţătura bisericească.

Este adevărat că lucrul nostru, bucăţile noastre, felul nostru de a ne purta, de a cugeta, de a citi, de a tâlcui nu trebuie să fie ca al sectanţilor. Pe oameni îi ţii cu atât mai bine departe de aceia, cu cât croiala ta, umbletul tău sunt cu totul altele decât ale lor. Din punctul acesta de vedere, grija trebuie să ne fie mare şi să avem dorul de a face prin noi, fără a ne ţinea ca ologii de gardurile altora.

Din punctul acesta de vedere, împunsăturile Vlădicăi Grigorie vor folosi. Chiar de nu sunt drepte, vor face să deschidem mai bine ochii la ce luăm dela altul şi mai degrabă să ne deprindem a face prin noi. Cine va citi mult în Sfinţii Părinţi ai noştri, în slujbele noastre, se va inspira să lucreze după modelele noastre şi să sugă din măduva noastră.

Dar călugării, pentru trebuinţele lor duhovniceşti, nu se mărginesc numai la ce găsesc în cărţile de slujbă. Ei îşi au cărţi de rugăciuni ale lor, care au pornit din via lor simţire şi din puterea rodirii creştineşti.

Răposatul Episcop *Gherasim* al Romanului a tipărit o carte, *Thicara* [Bucureşti, 1900] cu astfel de rugăciuni pentru călugări. Acestea sunt roade proprii, altele decât cele cuprinse în cărţile de slujbă. Deci nu trebuiesc o osândire fiindcă aduc cu ele partea vie de lucru statornic şi viu în sânul Bisericii.

Negreşit, ceeace lucrează cineva, un ins sau o ceată, poate avea şi greşeli. Le poate avea şi Oastea Domnului.

Biserica vine şi alege ce e bun şi înlătură ce e greşit.

Dacă Oastea Domnului a pus între cântările ei una dela Luther, nu e bine, nu pentrucă ar avea protestantisme într'ânsa, ci pentrucă, fiind cunoscută ca a unei căpetenii protestante, poate da pricină de sminteală, a face să se creadă că suge dela protestanţi.

Dar lucruri cari vin dela protestanţi, fără a avea în ele ceva protestant, nu e păcat a lua. Căci nu

tot ce fac protestanţii e protestant, ci numai ce poartă pe ele trăsătura principiului protestant.

Aceştia fiind şi ei creştini, mare parte din lucrul lor are trăsătura obştească a creştinismului şi poate sta tot atât de bine la catolici, la noi sau la altă tagmă religioasă. Numai cele despărţitoare de protestanţi nu ne trebue, dar cele pe cari le avem la un loc cu ei nu pot să ne păgubească.

Ar zice cineva: atunci de ce să nu luăm şi dela Luther? Răspundem: nu fiindcă nu ar avea şi el destule lucruri bune, ci pentrucă fiind prea cunoscut, fiind părintele protestantismului, stârneşte nelinişte în suflete. E treabă mai mult de metodă decât de învăţătură. Dar în ce priveşte atâtea alte lucruri luate dela protestanţi care se pierd în marea mulţime şi nu se cunoaşte de unde ai luat, astfel de materiale se pot întrebuinţa fără temere. Se înţelege, iarăşi trebue s'o spunem: să ia omul care ştie ce să ia şi de unde să ia.

In materie de metodă a propoveduirii, de pildă, de creştere a tineretului, atâtea se pot lua dela protestanţi şi de fapt se şi ia, fără să se bage de seamă. Nu strică.

IV.

In ce priveşte imputarea făcută Oştii Domnului pentru cântarea ei că la judecata de apoi puţini oameni vor fi treji, ci mulţi beţi, oare să fie şi acesta protestantism? De unde? Aceasta e o curată tâlcuire care nu e nici protestantă, nici ortodoxă. Se poate spune şi aici şi acolo.

Deoarece învăţăm că la sfârşitul lumii va veni Antihristul, care va amăgi pe mulţi, înseamnă că judecata pe mulţi îi va prinde în stare de păcat. Că păcatul va fi prin beţie sau prin altceva, e slobod a gândi una sau alta. Făcând Oastea Domnului mişcare împotriva beţiei, se înţelege că au pus tâlcuirea care le este mai priincioasă lucrului lor. Dar oricum, lucrul acesta nu este împotriva credinţei, nu o va-

tămă, aţâţă împotriva beţiei şi nu are nimic de descurcat cu protestantismul.

Dacă ar fi să luăm şi noi la descusut şi la răfuit pe aceşti ostaşi ai Domnului, le-am fi putut spune că dogmatica lor nu e prea de temei, fiindcă de unde ştiu ei că la vremea de apoi cei mai mulţi oameni au să fie beţi? De ce să te rosteşti cu atâta încredinţare despre lucruri pe care nu ai să le ştii? Că au să fie unii la chefuri în petreceri, da. Judecata are să-i prindă pe oameni în păcatele lor, când nu se aşteaptă. Dar vor fi cu tot felul de păcate şi ticăloşii între care şi beţia.

Cum se vede, suntem pe un tărâm de păreri slobode, în care nu poţi face cuiva o vină dogmatică, ci numai una logică, în care nu intră treburile de credinţă. Iei la socoteală dreptatea cugetării omului ca părere, nu dogma.

V.

Mai ciudată e vina pe care Vlădica Grigorie o aduce ostaşilor prin cuvintele cântării lor: „Curăţit în al lui sânge şi crezând în jertfa lui, te apropii fără teamă de prea sfântul Dumnezeu". Această rostire Prea Sf. Sa le-o impută ca mărturisind mântuirea numai prin credinţă şi că deci e protestantă. Cu toate acestea noi nu vedem aici nici o vorbă de mântuire, ci mărturisitorul spune numai că te apropii de Dumnezeu, nu că eşti mântuit prin El. Eşti pe calea spre El. Nu ai isprăvit-o, pe când mântuirea e isprăvirea căii. Deci vina aceasta nu poate rămânea în picioare. Nu cuprinde ce spune Vlădica.

VI.

Tot aşa, dacă ostaşii spun „Şi a legii temelie, Sfânta Scriptură să fie", Vlădica îi ocăreşte că unde au lăsat tradiţiunea, deci vede şi aici tot un protestantism. Pe temeiul acesta însă şi cu aşa mijloc al dovedirii, ajungem să pecetluim de protestantă însaşi Biblia. In adevăr omul, când vorbeşte, nu

spune tot, în toate amănunţimile, ca la procesul verbal. Multe sunt subînţelese. Cele subînţelese, dacă nu le spui, nu înseamnă că sunt tăgăduite. Astfel evanghelia scrie că Domnul Hristos a spus că *celce va crede şi se va boteza se va mântuì, iar celce nu va crede se va osândì.* Dar oare numai cu atâta se mântuie omul? numai cu credinţa şi cu botezul? nu şi cu faptele? Evanghelia însă aşa spune. Prin urmare evanghelia e protestantă.

Vedeţi, cu aşa chip de dovedire la aceasta ajungem. E o greşală însă a urma cu dovedirea în felul acesta, fiindcă este felul vorbirii omeneşti de a subînţelege unele lucruri. Mărturisind credinţa şi botezul, nu urmează că sunt înlăturate faptele. Credinţa cuiva o cauţi nu într'o zicere, ci în întregul lui scris. Dacă evanghelia n'a spus aci despre fapte ori *Oastea Domnului*, despre Sf. Tradiţiune, ele însă nu sunt înlăturate din mărturia uneia şi a alteia. Nu le găsim aici, dar le găsim aiurea.

VII.

Tot fără temei găsim noi cele ce Vlădica Grigorie impută Oştii Domnului pentru cuvintele lor „cu darul Golgotei, cu darul Duhului Sfânt, cu darurile ce le administrează Biserica, cu darul rugăciunii, cu Biblia şi cu celelalte". Ce găseşte Vlădica aci de imputat? Că greşit se face deosebire între darurile Bisericii şi cele ale Duhului Sfânt. Dar de ce greşit? Darul celor 7 Taine e tot una cu darul din sfinţirea apei sau din feluritele slujbe pe care le face biserica? Unele sunt din aşezare dumnezeească, şi ai atunci Sfintele Taine şi darul Sfântului Duh, altele sunt din aşezare omenească, din rânduiala Bisericii, şi ai atunci darul Bisericii. Preotul are darul Sfântului Duh; cântăreţul hirotosit, ipodiaconul au numai darul Bisericii. Nu sunt două daruri?

In cele ce urmează, prin mărturisirea *Oştii Domnului*, că: darul rugăciunii, Biblia şi celelalte,

sunt puteri prin care ne întărim în nevoile noastre, iarăşi nu vedem greşeli. Rugăciunea n'are putere prin care uşurează pe om? Nu este şi acesta un dar, o tărie a ei? Ce păcat este a vorbi de darul rugăciunii?

Despre Biblie, vedem că e pomenită ca o putere, după cum şi este, dar nu vedem că se vorbeşte despre darurile ei. Şi dacă s'ar fi vorbit, ar fi fost un păcat? Nu este ungere sfântă, putere de sus, în cuvântul lui Dumnezeu, care este Sf. Scriptură?

Deoarece însă *Oastea Domnului,* în aceste cuvinte, nu vorbeşte de darurile Bibliei, pe care ar fi să le caute omul ca nişte unităţi proprii, deosebite de Biserică, cuvintele Vlădicăi Grigorie n'o ating.

Cetind Biblia, nu urmează că omul caută mijloace de alinare pe o cale străină de Biserică. Sunt unii care fac aşa, dar nu urmează că orice cititor al Bibliei e un om care se depărtează de Biserică. Noi credem că, dimpotrivă, Biblia duce la Biserică. Dacă din Biblie n'o găsi omul îndemn să preţuiască Biserica şi să caute drumul spre ea, de unde să-l scoată? Din graiurile oamenilor? Acestea sunt mai slabe decât glasul Bibliei.

Deci şi cele ce spune Vlădica Grigorie mai la vale, că a vorbi de darurile Bibliei în felul în care vorbeşte Păr. Trifa este ceva protestant, este o greşală, fiindcă Păr. Trifa a vorbit de Biblie, nu de darurile ei, cum am arătat, şi încă nu este păcat a vorbi de darurile Bibliei. 2. De unde este protestant a pune toate vredniciile pe seama Bibliei? Ce? protestanţii au despre ea o teorie mai înaltă decât noi? Nu este şi la noi şi la ei cuvânt inspirat? Dacă tot cuvântul lui Dumnezeu este şi colo şi colo, înseamnă că se poate vorbi de darurile Bibliei, chiar dacă Păr. Trifa ar fi vorbit de ele, fără ca aceasta să fie o vină. E altă chestiune aceia că protestantul crede că poate tâlcui acest cuvânt numai cu capul lui, pe când noi credem că prin învăţământul

Bisericii. Dar aceasta nu e între cugetările pentru care Păr. Trifa este tras aici la răspundere.

Prea Sf. Sa Episcopul Grigorie, ca să dovedească vina Părintelui Trifa, să caute articolul respectiv din confesiunea dela Augsburg şi să dovedească mărturisirea protestantă a Sfinţiei Sale.

Numai atunci eşti protestant, când eşti următor acelor articole, altfel nu.

Tot aşa de puţin întemeiat e Vlădica, dacă apucă pe Păr. Trifa că într'un loc vorbeşte despre darurile care izvorăsc din jertfa Crucii, iar în alte locuri de puterea acestei jertfe, iar aiurea de îi impută că de ce nu precizează şi că prin aceasta e protestant.

Apoi protestanţii, Prea Sfinte, au trăsătura aceasta de a nu preciza? Este şi impreciziunea ceva protestant? Se găseşte capitulul impreciziunii în Confesiunea dela Augsburg?

Vai de mine, dar dacă aceasta e protestantism, cum să numim această rostire aşa puţin întemeiată pe socoteala oamenilor?

Totuşi aşa de imprecis încheagă însuşi Prea Sf. Sa cele ce spune despre acest punct, încât şi Prea Sf. Sa poate fi apucat de protestantism.

Prea Sf. Sa zice aci că noi, ortodocşii, avem jertfa de pe Cruce, în Sf. Euharistie. Păr. Trifa însă ar cugeta în alte daruri neprecizate.

Noi iată ce spunem cu privire la acestea: Nici Păr. Trifa nu vorbeşte cu o păşire strânsă a cugetării, ca un stilist îndemânatec şi un cugetător dogmatic cu grijă, dar nici Vlădica Grigorie. Scrisul Prea Sfinţiei Sale de multe ori nu are toată închegarea logică şi stilistică trebuincioasă. Grăbit să dea iute-iute la tipar, cât mai multe învăţături, ceeace îi face cinste, ca unui păstor ce are grija învăţăturii, nu are însă toată grija ca acest scris să fie în toată buna întocmire a graiului, a cugetării. Atunci ies bucăţi care nu se încheagă bine, ies hâţâneli ale scrisului, impreciziuni, care se puteau

să nu fie. Noi cunoaştem multe de acestea în scrisul Prea Sfinţiei Sale, alăturea de meritele hărniciei pastorale, pe care i le-am lăudat de atâtea ori, şi iată de acum ele cad pe capul oamenilor, turburându-i în lucrul lor.

Dacă noi silim pe oameni să vorbească sau să scrie întocmai cum s'a mai vorbit, fără nici un sbor al cugetării, fără o tot mai largă cuprindere a adevărului şi mărturisire a simţirii, de fapt sărăcim cugetarea religioasă şi avem pagubă. Dacă am lua fel de fel de rugăciuni, de predici, de meditaţiuni, vom vedea că se vorbeşte despre puterea şi darurile Crucii în fel de fel de chipuri, fără a închide ochii şi a tăgădui prin aceasta că credem şi în Euharistie. Nu cumva prin aceasta Crezul ar fi înjghebare prepuielnică, fiindcă pomeneşte numai de botez şi nu şi de celelalte Taine?

Noi trebuie să luăm fiecare bucată de vorbire sau de scriere cu felul ei. Una este dacă scriu o carte de Dogmatică şi, precum vedem, *Oastea Domnului* n'a scris până acum astfel de lucruri; alta este a face poezii, cântece, a rosti cuvântări. Acestea din urmă să nu tăgăduiască mărturisirea creştinească în chip hotărât, dar ca ele să aibă chipul unei rostiri mai puţin încătărămate şi mai puţin închingate în formule teologice, este în firea acestui scris.

Dacă citim cărţile de Ermeneutică, vedem că aci i se mărturiseşte cuvântătorului creştin dreptul de a putea face unele tâlcuiri morale, didactice, unele potriviri ale înţelesului, folositoare pentru îndrumarea purtării creştinilor, dar care nu sunt curat acele ale înţelesului istoric. De aceia în unele bucăţi şi vorbim de un înţeles istoric, curgând deadreptul din slavă, şi apoi despre un înţeles derivat.

Aşa este şi în lucrările de învăţătură pentru popor, care nu urmăresc o catehizare pe temeiul dogmei. In acestea, rostirea este mai largă, fără a tăgădui dogma. Oare i se poate imputa părintelui Trifa că scrisul său are numai o năzuinţă pioasă,

care prin aceasta nu are şi o formulare ca la catehism? Nici nu se poate altfel şi nu trebuie să-l ţinem de rău pentru aceasta.

VIII.

Iarăşi i se imputǎ părintelui Trifa că, la pag. 41 a cărţii sale de cântări pentru oştaşii Domnului, spune că să-ţi altoeşti ramura vieţii în buciumul, adică pe tulpina lui Hristos, să te predai Lui şi să începi o viaţă nouă cu El.

De ce e vinovat că zice aşa?

Din pricină că vorbeşte despre legătura cu Hristos, fără a pomeni că această legătură se face prin Sfintele Taine. De aceea este protestantism. Tăcerea este o faptă protestantă.

Dar prin aceasta Vlădica Grigorie ne umple de nedumerire. Cum adică? eu, când vorbesc ceva, trebuie să spun dintr'odată tot ce se presupune că trebuie să fie? Dacă m'oi duce la restaurant şi oi cere o friptură, am să spun chelnărului numai: „adu-mi o friptură!" In aceasta însă se subînţelege că ea trebuie să fie proaspătă, să fie caldă, să fie servită curat... Dacă omul mi-o aduce friptura, şi ea are să fie rece şi cu miros urât şi necurată, şi dacă eu oi face gură, ar putea el să-mi spuie: dar bine mi-aţi spus numai să vă aduc o friptură şi v'am adus. Nu mi-aţi spus să fie caldă, proaspătă şi curată! N'ar fi de râs să mi se dea un astfel de răspuns?

Se înţelege, noi spunem multe lucruri în scurt, fiindcă atâtea altele însoţesc înţelesul fără să le spunem.

Aşa e şi cu păr. Trifa. Dacă Sf. Sa a spus despre altoirea în Hristos, trebuia numai decât să pomenească de Sfintele Taine? Nu. Sf. Sa nu le tăgăduieşte, şi e vorba aci numai de o altoire morală, adică fiinţa noastră sufletească să fie pusă în atârnare de Isus Hristos. Dacă ar fi fost ca păr. Trifa să-şi depene gândul acesta mai departe, se înţelege

că ar fi fost loc să pomenească de Sfintele Taine. Dar aşa, scriind o cugetare numai pe scurt, nu urmeză că trebuia să spuie tot ce este de spus, ca în cazul cu friptura.

Ceeace este mai ciudat este că rostirea aceasta a părintelui Trifa este ticluită după Domnul Hristos şi după Sf. Pavel. Ei întrebuinţează rostirile de viţă şi butuc şi de altoi. Făcând aceasta, cu rostiri foarte frumoase şi cu un înţeles înalt, nici Domnul Hristos, nici Sf. Pavel nu pomenesc de Sf. Euharistie, deşi Domnul este însuşi înfiinţătorul Euharistiei. Urmează atunci că Domnul Hristos şi Sf. Pavel fac protestantism?

Fi liniştit, Părinte Trifa, eşti în bună tovărăşie. Aşa protestant sunt şi eu şi nu mă ruşinez.

IX.

Acelaş lucru trebuie să spunem despre imputarea făcută părintelui Trifa că la pag. 41, vorbeşte despre Isus ca mijlocitor între noi şi Dumnezeu astfel, că oarecum face iluzorie chemarea sfinţilor. Tot păr. Trifa zice, Isus Hristos „este legătura ce ne-o facem cu El şi prin el cu Dumnezeu". In mod tacit se omite chemarea sfinţilor, deşi un ortodox are tot interesul să grăiască şi de preoţie şi de sfinţi, când e vorba de mijlocire între noi şi Dumnezeu. Părintele Trifa vorbeşte de rămânerea întru noi a Domnului şi a noastră întru El, fără a preciza, fără a arăta pe ce cale, pe aceea a tainelor. Frăţia Sa zice: „Dealul Golgotei este azi o înălţime ce ajunge până la ceriu, leagă cerul cu pământul şi pe om cu Dumnezeu. *Taina mântuirii noastre e să primim această legătură şi să rămânem în ea. Să-l primim pe Mântuitorul şi să rămânem în El*» [p. 40]. Aici nu spune, pe ce cale să primim această legătură şi cum să rămânem în ea. Se vede că Sf. Sa crede în primirea prin credinţă a acestei legături: Sola fides, deci gust protestant!!!

Am dat în întregime acest crâmpei, pentruca să se vadă întocmai ce spune P. S. Episcop Grigorie şi să-i stea în faţă spusele noastre şi cititorul să judece cum i se face nedreptate bietului Părinte Trifa.

Deci ce găsim în acest crâmpei? Că dacă-l numesc pe Hristos mijlocitor între noi şi Dumnezeu şi nu pomenesc şi de sfinţi, desfiinţez chemarea sfinţilor din dogma ortodoxă. Ar urma atunci ca oridecâteori noi vorbim în materie religioasă, să rostim toată dogma, că, dacă vorbesc numai în bucăţele, nu e bine. Dar oare care om vorbeşte pe lume aşa? Fiecare vorbim cu bucăţica ce ne trebue în clipa cutare.

Nici rugăciunile n'ar putea scăpa de vină în această privinţă. In adevăr, din acest punct de vedere însăşi rugăciunea *Tatăl Nostru* n'ar putea scăpa de osândă, fiindcă este numai rugăciune în termeni generali, nu cu amănunţimi. Nu pomenim în ea nici de sfinţi, nici de Taine.

Nu cumva e şi ea protestantă? De ce am spus eu că prin metoda aceasta şi Isus Hristos iese protestant!

Dacă mai încolo i se impută Părintelui Trifa că vorbeşte de rămânerea între noi a Domnului, fără a limpezi pe ce cale, adică pe aceea a Sfintelor Taine, trebue să spunem că atunci şi rugăciunea *Impărate ceresc* nu e bună, fiindcă chemăm pe Duhul Sfânt, dar nu spunem pe ce cale, adică pe calea Tainelor.

Dar de unde avem noi dreptul să-l închidem pe Dumnezeu numai în cele 7 Taine? Adică Dumnezeu, dacă ni le-a dat pe acestea, sunt ele singurele căi prin care se poate împărtăşi nouă? Nu are el atâtea şi atâtea mijloace de a grăi cu noi, de a veni la noi, de a sta lângă noi? Ce? Dacă avem cele 7 Taine, este păcat a gândi sau a crede că Dumnezeu poate veni aievea către noi, cu însăşi fiinţa Sa şi pe altă cale decât a Euharistiei şi decât a celorlalte Taine?

Oare când Domnul s'a arătat lui Pavel s'a arătat în vreuna din cele 7 Taine?

Tocmai că nu se poate vorbi despre acestea ca în formule de chimie, pentrucă largă este calea lucrării lui Dumnezeu şi teologia nu poate năzui să ajungă chimie şi toate ale lui Dumnezeu să fie turnate în calapoade care închid pe Dumnezeu în întocmiri nemişcate.

X.

Ca încheiere la toate acestea, Vlădica Grigorie mai are o singură imputare, care nu priveşte vreun text anume din cartea sa, Părintelui Trifa ci are o resfrângere asupra *Oştii Domnului* ca întreg. Prea Sf. Sa zice că imputà ostaşilor pornirea pietistă, adecă se ţin mai mult de rugăciuni, de închinare, iar apoi de îndreptarea personală a vieţii lor, precum: a nu mai bea, a nu mai înjura, a nu mai fuma. Prea Sf. Sa le cere fapte de milă creştinească, lucrări în slujba aproapelui, cu o vorbă nouă: *activism creştinesc*. Căci dacă e vorba numai să nu bei, să nu înjuri, să nu fumezi, ce-am făcut cu acestea? Nu le fac şi pocăiţii? zice Prea Sf. Sa.

Foarte bine, nu ajunge numai a zice *Doamne, Doamne, ci a şi face voia Tatălui*. Dar 1. de unde ştim că ostaşii nu fac şi aceasta? Eu cred că o fac. Când am cetit eu în *Oastea Domnului* despre cutare că dădea Părintelui Trifa banii pe care mai 'nainte îi dădea pe tutun, pentruca să împartă cărţi şi să lumineze minţile; iar altul, care dădea banii pe băutură, îi dădea apoi Părintelui, pentruca să le dea o bună întrebuinţare, acestea [şi care trebuie să fie multe] sunt dovezi, că odată cu curăţirea sufletului, urmează şi celelalte fapte creştineşti.

Dar 2. chiar dacă aceste fapte n'ar fi sau dacă nu ar fi ceva de program al Oştii Domnului, oare avem dreptul s'o ţinem de rău? Nici în acest caz nu. Căci orice întocmire creştinească trebuie să ia ceva de făcut în largul vieţii creştineşti. Ajunge ca

eu să fac o parte şi s'o fac bine pe aceia. De ce să-mi faci o vină că nu fac totul? Nimenea nu poate face totul. Să-şi ia fiecare câte o brazdă şi să sape. De m'oi apuca să fac totul, nici una nu are să fie bine lucrată.

Vorba este: Trebuie tovărăşii de rugăciune, de îndreptare personală, chiar dacă aceasta cuprinde numai fumatul, sudalma şi beţia? Trebuie. Apoi să fiu prea mulţumit că s'a găsit cineva care să poată aduna pe oameni ca să facă atâta şi încă să fi avut izbândă. Pentru ce mai este în programa creştinească, să mai răsară şi alţii şi să facă ei ce n'a putut face Păr. Trifa.

Mai sunt ele multe de făcut. Vrem ca toate să le ia în spinare Popa dela Sibiu? Va strica şi ce face acum, fiindcă dacă faci toate, nu faci nimic.

Este mare lucru ca oamenii să înseteze după rugăciune. Această năzuinţă pietistă trebuie sprijinită. S'or ridica alţii să ducă mai departe lucrul, prin alte tovărăşii care vor trebui înfiinţate. Păr. Trifa a făcut de ajuns. Să-l ajutăm în aceasta, în care a făcut mai mult decât mine şi decât Vlădica dela Arad.

Când Cardinalul *Mercier* asculta povestirile preoţilor despre ce au suferit dela năvălitor, în timpul marelui răsboi, şi cu ce au trebuit să lupte spune că-l cuprindea ispita să le cadă în genunchi pentru câte au pătimit şi au făptuit.

Iată, aşa mă simt ispitit să grăiesc şi eu despre Păr. Trifa. Apostolul acesta a făcut câte n'am făcut noi mulţi la un loc. El a înzestrat Biserica cu un aşezământ pe care-l putem da ca pildă când ni se aduce imputarea că în Biserica ortodoxă nu este muncă, nu este duh misionar. Noi putem să ne sprijinim atunci pe Păr. Trifa şi să spunem: Ba nu, că uite avem pe un preot dela Sibiu, care a făcut împotriva beţiei cât n'au făcut multe întocmiri în Ţara Românească.

Dacă Vlădica Grigorie nu se împacă cu pornirea pietistă, prin aceasta se ciocneşte de însuşi

trecutul nostru ortodox. Rugăciunea este o mare lature în viaţa noastră. Monahismul are şi el o mare trăsătură pietistă. Dacă am întreba pe marii călugări, s'ar mira că Prea Sf. Sa ţine de rău această pornire în Biserica noastră.

Că trebuie şi activism, nici vorbă. Dar una nu încurcă pe alta, ci trebuie amândouă. Ne trebuie însă un mare val de însufleţire în rugăciune, în adâncire cu mintea la Dumnezeu, în avânturi de pietate, pentrucă aceasta e o temelie din care pot creşte celelalte roade. De unde să iasă faptele milei către aproapele, dacă sufletul nu e lucrat în felul acesta? A înlătura aceasta ori a o privi ca lucru de a doua mână, este a tăia rădăcina unei activităţi. Oamenii de credinţă însufleţiţi de lucrul creştinesc au fost tot odată şi oameni de multă rugăciune. Livingston, apostolul milei către negrii din Africa, a fost găsit mort pe marginea patului cu Scriptura în mână.

Bine deci că Păr. Trifa a făcut ce a făcut şi cât a făcut. Acum să vie alt rând de ziditori, care să clădească mai departe. Să se folosească de aceasta. Noroc că avem oameni către care poţi vorbi de cele creştineşti, pentrucă-i putem îndemna şi la altele.

Cât a făcut Păr. Trifa, nu este chiar atât de uşor cum scrie Vlădica Grigorie.

«*Nimic mai uşor decât să te aduni chiar Dumineca şi să te rogi şi să cânţi în plus faţă cu rugăciunile şi cântările sfintei Biserici.*

„Deci nu rugăciunile în plus şi cântările în plus să prevaleze, ci faptele creştineşti pozitive. Prin case particulare nu-i tocmai potrivit să se ţină adunările, ci la şcoală, sau la casa culturală, sub conducerea preotului".

Hm! nimic mai uşor decât să te aduni şi să te rogi? Da de unde scoate aceasta Vlădica Grigorie? Cum este uşor, când vedem tocmai că pe oameni atât de greu îi aduni la rugăciune? Nu avem atâtea

biserici goale? De ce nu sunt pline? De ce nu sunt pline, dacă e uşor?

Nu e de loc uşor ca omul să înfrângă ispita de a se duce la cafenea, la vânătoare, la cârciumă, la alte petreceri şi să vie la rugăciune. In multe suflete, duhul lumii, pofta de petreceri biruie această pornire şi omul nu se duce la rugăciune. De aceea vrednic este preotul care poate face pe ai săi să înfrângă poftele cărnii, să trăiască din viaţa duhului şi să vie la rugăciune.

Şi dacă aceasta e un lucru greu, la ce să mai punem îngrădiri: să te rogi în cutare loc sau în celalalt, nu în case particulare? Cum adică? în case particulare nu este Dumnezeu?

Că este mai bine, pentru mari adunări, să ai mari încăperi, da. Dar nu e un principiu ca să nu ne putem ruga şi aiurea, fiindcă Dumnezeu este duh şi te poţi închina lui ori unde, cu duhul şi cu adevărul.

XI.

Noi am isprăvit cu ce aveam de spus privitor la judecăţile rostite de Vlădica Grigorie asupra Părintelui Trifa. Imi pare bine totuşi că Prea Sf. Sa încheie cu laude asupra lucrării acestui preot. Pentru cât face Sf. Sa, i se cuvenea această recunoaştere.

Prea Sf. Sa i-a mărturisit-o şi mai 'nainte. Cum ne dumerim atunci că-l ia la forfecat acum?

Eu cred că Prea Sf. Sa s'a lăsat târât de vorbele care se aud ici şi colo despre Părintele Trifa. Vorbele acestea s'au înteţit ca împotriva tot celui ce iese din viaţa obişnuită, şi atunci s'a influenţat şi Prea Sf. Sa.

Astfel de vorbe le aud şi eu. Dar de ce să mă potrivesc eu la ce spune altul şi să nu privesc cu ochii mei? Cine este căpetenie nu se mulţumeşte să-i spuie altul, ci trebuie să lucreze cu judecata sa proprie.

Mie nu-mi pare bine că a trebuit să scriu aceste rânduri. Nu-mi pare bine să fiu în faţa preoţimii ca unul care forfec pasul unui Vlădică, fiindcă în Biserică trebue disciplină şi vlădicii trebuiesc ţinuţi în toată cinstea şi înălţimea. Dar judecând ce e mai rău şi ce e mai puţin rău, m'am socotit că mai mare pagubă ar fi să tac. Dacă, Părintele Trifa, mi-am zis, dela o vreme se va scârbi de atâta hărţuială şi va lăsa *Oastea Domnului* să se risipească? Ar fi atunci pagubă pentru Biserică. Am fi lipsiţi de o lucrare aşa de însemnată ca aceasta. De aceea, cu toată părerea de rău de a discuta în contradictoriu cu un vlădică, e mai bine ca totuşi să nu tac. Din dorul de a vedea viaţă şi muncă în Biserică, de aceia am scris. Vlădica Grigorie să ia în seamă acest gând cinstit al meu şi să nu fie mânios pe mine că am păşit împotriva scrisului său. Şi am să-i dau o pildă ce mult lipsim cu toţii dela unele datorii şi ce noroc este că avem pe Păr. Trifa.

Mă rog, nu era o măsură a Sfântului Sinod că în cea întâi Duminecă din Iunie, în fiecare an, să se serbeze *Ziua Infrânării?* Trebuia să se facă în această zi propagandă împotriva beţiei. S'a făcut anul trecut, s'a făcut acum doi ani, dar anul acesta s'a uitat de ea. Nici societatea *Temperanţa* n'a mai stârnit lumea, a adormit.

Ei vedeţi cum uităm! Tocmai acest capitol atât de dureros, pentru care s'au făcut în anii trecuţi atâtea strigări, ca să fim treji, de data aceasta a rămas cu scoarţele închise.

N'am fost la datorie. Am uitat, am adormit.

Nu este un noroc deci că a mai rămas un Păr. Trifa, care, el, n'a adormit şi duce această luptă?

Iată pentru ce eu n'am putut să tac. N'am voit să las pe cel drept părăsit. Acest bărbat care a suferit de grea zăcere a boalei, care trebuia sărbătorit când Dumnezeu l-a sculat de pe patul suferinţei sale, când El ni l-a dăruit din nou, — se cuvenea să nu fie primit cu ocări, ci cu glasuri de

urări de bine şi de sănătate şi să-l ţie Dumnezeu înainte sănătos la un lucru care, lăsat pe mânile noastre, uite că se uită.

Acum doi ani, Păr. Trifa scria în „Lumina Satelor" [24 Iulie 1929]:

„Mulţi critică „Lumina Satelor" şi Oastea Domnului. Păi, noi nu ştim să fi făcut vre-o altă crimă, decât atât, că ne-am silit şi ne silim să aprindem toate luminile din biserică".

Aşa este, şi fiindcă eu văd că nu sunt mulţi cei care aprind luminile, şi că uneori vine ceasul ca ele să fie aprinse [Dumineca I din Iunie] şi ele rămân stinse, mă bucur de Păr. Trifa şi, ca şi în alte dăţi, n'am voit să-l las fără apărarea mea.

Arhim. SCRIBAN.

CATOLICISMUL ŞI CULTURA MODERNĂ.

[Urmare].

Direcţia aceasta filozofică, inaugurată de Edmund Husserl la începutul acestui secol, uneşte logicismul cu „contemplaţia fiinţii" [Wesenschau].[1]

Ţinând seamă de mărturiile conştiinţei, care intenţionează de cele mai multe ori o lume obiectivă, această filozofie nu identifică obiectele cu stările conştiinţei.[2] Dar nici nu concepe conştiinţa după modelul celorlalte lucruri, având ca legi de cunoaştere legile de-a fi ale lucrurilor. Existenţa conştiinţei este cu totul de altă natură, decât a altor lucruri.[3] De aceea numai întâlnirea conştiinţei cu obiectele, numai „trăirea" lor, înseamnă cunoaşterea lor. Iar actul care ne pune în contact cu lucrurile şi prin care singur aflăm adevărul e *intuiţia*. Ea se extinde nu numai la sfera obiectelor sensibile, ci şi la cea a categoriilor şi esenţelor.[4]

In sfera sensibilă intuiţia înglobează percepţia, imaginaţia şi memoria [reprezentarea], pentrucă toate actele acestea posedă obiectul în persoană.[5]

Formele categoriale în cari ni se prezintă existenţa, legăturile dintre reprezentări, nu sunt nici ele forme ale conştiinţii, ci aparţin obiectelor. Intuiţia acestor categorii are comun cu intuiţia sensibilă

[1] A. Messer op. c. 103.

[2] E. Levinas, La théorie de l'intuition dans la phénoménologie de Husserl, Paris, 1930, p. 216.

[3] Idem op. c. 127. Există, pentru fenomenologie, diferite moduri sau trepte de existenţă, diferite regiuni ontologice.

[4] Levinas op. c. 216.

[5] Levinas op. c. 106.

faptul că şi aici conştiinţa se află în faţa unei stări obiective.[1] Deosebirea e numai că pe când în intuiţia sensibilă obiectele sunt date într'un mod direct, că intuiţia lor nu se bazează pe acte anterioare, percepţia categoriilor se bazează în mod necesar pe percepţiuni sensibile. Actul prin care găsim o asemănare sau o nepotrivire între două obiecte, presupune percepţia sensibilă a fiecăruia din cele două obiecte. Avem d. ex. percepţia sensibilă a obiectului *A* şi o altă percepţie sensibilă a obiectului *a*, care e o parte a lui *A*. Atâta timp cât rămânem pe planul percepţiei sensibile, nu concepem pe *a* „ca parte" a lui *A*. E de lipsă o nouă intenţiune a cugetării, o nouă intuiţie, care bazându-se pe intuiţiile sensibile, să vrea să vadă realitatea din alt punct de vedere.[2]

Spre un alt obiect se îndreaptă intuiţia esenţelor, cari sunt aceea ce ne manifestă generalizarea lucrurilor individuale: esenţa roşului, a omului etc. Ele constitue fundamentul adevărurilor necesare,[3] pentrucă există altfel decât obiectul individual, neavând loc în spaţiu sau în timp, odată ce nici nu se nasc nici nu pier.[4] Esenţa e structura necesară a unui obiect.[5] Orice obiect individual poate servi ca punct de plecare pentru intuiţia unei esenţe, cu condiţia ca intenţiunea conştiinţei, bazându-se pe intuiţia sensibilă a obiectului respectiv, să nu se îndrepte la obiectul individual, ci la caracterul lui general. D. ex. pornind dela culoarea roşie a acestei stofe, îmi îndrept atenţiunea la roşul în general, din care roşul individual nu-i decât un exemplu.[6] Eu pot, în cazul acesta, să-mi dau seama cu toată evidenţa, ce aparţine la fiinţa „roşului", în deosebire de a „galbenului" sau la fiinţa „culorii" în deosebire de a „sunetului". Spre aceasta mă desintereses de toate împrejurările empirice-faptice, sub cari mi se prezintă aci sau acolo, azi sau mâne, fac abstracţie chiar de existenţa reală a culorii sau a sunetului. Iar odată ce am intuit

---

[1] Levinas op. c. 120. [2] Levinas 120—122. [3] op. c. 145—6.
[4] op. c. 152. [5] op. c. 159. [6] op. c. 155.

esenţa culorii sau a sunetului, putem independent de experienţă [a priori] să stabilim ce condiţiuni trebue să îndeplinească cutare esenţă spre a putea exista. D. ex. nu ne putem reprezenta o coloare decât întinsă pe un obiect etc. Orice esenţă îşi are legile ei necesare şi cunoştinţa ei deasemenea, spre deosebire de obiectele sensibile şi de cunoştinţa lor, care e aposteriori şi nenecesară. Fenomenologia e studiul esenţelor spre deosebire de studiul faptelor şi obiectelor sensibile.[1] Ea are o valoare universală, independentă de timp şi spaţiu, şi de persoană, pentrucă legile esenţelor sunt necesar aceleaşi. Disciplina centrală în fenomenologie e logica, care este independentă de psichologie, dar care nu e nici o sumă de legi de cugetare subiective, ci constă din chiar legile esenţelor pe cari le contemplăm.[2]

Fenomenologia prezintă, nu numai după părerea catolicilor, ci şi după a altora, o apropiere de filozofia scolastică a dualităţii dintre obiect şi conştiinţă, o mişcare împotriva identificării acestora, cum se face în cugetarea filozofică dela Kant încoace.[3]

Pentru Przywara fenomenologia e o dorinţă nostalgică a spiritului modern să iasă din temniţa kantiană în lumea întinsă a concepţiei catolice. E o întreită voinţă spre obiect, spre fiinţa lucrurilor şi spre Dumnezeu.[4]

Cât priveşte voinţa spre obiect, fenomenologia ar inversa „fapta copernicană" a lui Kant. La acela ultima sentinţă despre existenţa şi modul existenţei unui lucru, o rostea necesitatea internă de-al cugeta. In fenomenologie primatul subiectului e înlocuit cu

---

[1] A. Messer 104—105.

[2] Levinas 220, 180.

[3] A. Messer op. c. 103. Revista catolică „Hochland" era chiar o admiratoare a fenomenologului Max Scheler şi cere o strânsă colaborare între fenomenologie şi scolastică, pentrucă ambele sunt înrudite lăuntric, o filozofie orientată spre obiect. Otto Gründler, al doilea redactor al revistei, a scris chiar o carte: „Elemente zu einer Religionsphilosophie auf phänomenologischer Grundlage" Kempten, 1923, Hermelink op. c. 107—8.

[4] Przywara, Gottgeheimnis der Welt, München 1923 pg. 11.

primatul obiectului; eul se deschide primitor non-eului. Nu-l mulţumeşte pe Przywara faptul că unii dintre fenomenologi, dintre cari chiar Husserl cu o grupă mai mică, nu sunt destul de decisivi, că fac abstracţie de existenţa transsubiectivă a obiectelor, o pun în paranteză.[1] Şi-apoi îl nemulţumeşte nerăbdarea cu care tind fenomenologiştii la obiect, înlocuind cercetarea critică, cu sclipirile „contemplaţiei.[2]

Voinţa spre fiinţa lucrurilor ar fi iarăşi o reacţiune contra spiritului kantian. Pentru Kant şi pentru tot timpul de după el fiinţa lucrurilor e inaccesibilă şi inexperiabilă. Peste aparenţe nu putem trece. Un pas mai departe şi relativismul şi istorisimul afirmă că acea fiinţă nici nu există, ci există numai un curent de fenomene atomizate, cari pentru un privitor prezintă un aspect, pentru un al doilea altul. „Fiinţa" e dizolvată în legi, cari leagă fenomenele singulare întreolaltă. De-aci tragicul vieţii şi dorinţa după un punct stabil de sprijin. Acest tragic a produs în mişcarea fenomenologică hotărârea unui salt în „fiinţă". Dar de-aci provine şi exagerarea, ce nu mai are răbdare să caute fiinţa indirect prin inducţiune şi abstracţiune, ca în filozofia scolastică, ci vrea să se întâlnească direct şi dintr'odată cu ea.[3]

Voinţa cătră fiinţa necreată, cătră Dumnezeu, e cuprinsă în voinţa cătră fiinţa lucrurilor în general, pentrucă toate „fiinţele" create sunt apariţii faţă de Dumnezeu, momente trecătoare. Dar precum afirmă o contemplaţie directă a esenţelor în general, aşa afirmă fenomenologia şi-o cunoaştere nemijlocită a lui Dumnezeu. Aceasta teză o susţine îndeosebi şcoala lui Scheler, dar e întemeiată deja în învăţătura despre intuiţia categorială. Desigur intuiţia lui Dumnezeu în fenomenologie, chiar şi la Scheler, se referă la „fiinţa" Lui şi nu la existenţa Lui, şi tocmai

[1] op. c. 12—14 Idem, Drei Richtungen der Phänomenologie. Lt. d. 7 Iulie 1928, 254.

[2] Przywara, Gotgeheimnis 15.

[3] op. c. 17—21. Idem, Religiöse Bewegungen, St. d. Z. Martie 1923 pg. 447.

în aceasta se deosebesc teoriile intuiţioniste ale unor teologi catolici mai noi cari referă intuiţia la existenţa şi la realitatea lui Dumnezeu; dar o anumită nemijlocire tot rămâne. Unii privesc intuiţionismul acesta, mai ales la Scheler, care a ieşit din catolicism, drept o reacţiune împotriva învăţăturii catolice despre caracterul mijlocit al cunoaşterii lui Dumnezeu, dar Przywara îl vrea mai bine, se înţelege că în mod forţat, ca o reacţiune împotriva învăţăturii misticei germane şi a lui Kant după care Dumnezeu e necunoştibil prin raţiunea pură, lumea fiinţelor create fiind un văl pentru Dumnezeu şi nu o revelaţie. Se înţelege că Przywara, purtătorul de cuvânt al catolicismului, vede o exagerare şi o eroare şi în intuiţionismul ce se referă la Dumnezeu. Din extrema agnosticistă s'a căzut, zice, în extrema mistică. [1]

Ca leac pentru toate exagerările, Przywara recomandă filozofia polarităţii sau a contrastelor, care nu-i altceva decât „eterna" filozofie catolică, transpusă terminologia problematicei de azi. Cu polaritatea aceasta s'ar găsi mijlocul între kantianism şi fenomenologie. Polaritate e un raport între două momente sau stări ce se exclud, dar în acelaş timp stau în legătură, se implică, se presupun. [2] Nici unul nu-i permis să se desvoalte în defavorul celuilalt peste o anumită limită, să-l absoarbă pe celalalt, fără grav pericol. [3] Păstrarea echilibrului între acestea două, rămânerea la mijloc, e secretul adevăratei vieţi. [4] Numai cât mijlocul exact niciodată nu se poate

[1] op. c. 21—25 Idem, Drei Richtungen pg. 258, Scheler se ocupă mai mult cu esenţele valorilor şi admiţând necesitatea logică cu care contemplă esenţele Husserl pune accentul totuşi pe o „simţire a valorii", în „iubire". Aceasta este şi natura contemplării lui Dumnezeu. Fenomenologia se apropie la Scheler de misticism, şi ca atare nu mai poate fi independentă de individualitatea istorică a omului. Vezi despre Scheler şi Jansen Sein, Wahrheit, Wert, St. d. Z. Febr. 1929 pg. 377.

[2] Romano Guardini, Der Gegensatz Versuche zu einer Philosophie des Lebendig-Konkreten, Mainz 1925, pg. 23, 41 et passim.

[3] op. c. passim.

[4] op. c. 252.

găsi, sau nu se poate păstra durabil, pentrucă fiecare pol tinde să absoarbă pe celalalt; raportul dintre ei niciodată n'ajunge static, ci se menţine într'o stare dinamică. Avem de-a face cu o polaritate dinamică.[1] Ideea aceasta e la modă în cugetarea catolică de azi. Romano Guardini vrea să înţeleagă cu ajutorul ei viaţa concretă a omului, stabilind câteva părechi de contraste între cari se mişcă viaţa în om. Aşa sunt: structura stabilă a organismului psiho-fizic şi devenirea lui, forma şi viaţa lui, asemănarea şi deosebirea organelor etc.[2] Arnold Rademacher[3] şi Karl Eschweiler[4] folosesc această idee mai mult pentru a exprima raportul corect între alternativa „Dumnezeu în lume" sau „Dumnezeu peste lume" şi a scăpa viaţa religioasă necatolică de „tragismul" de a se sbate între extrema mistică şi între cea care neagă pe Dumnezeu. Eschweiler, cum spune Przywara, nu găseşte echilibrul intenţionat, ci accentuiază aşa de mult pe Dumnezeu în lume încât declară pe omul natural nedeplin în sine, împlinindu-l numai Dumnezeu şi ştergând astfel dualitatea natură-supranatură.

Specialist până la monotonie în a găsi în fiecare sistem filozofic sau în orice manifestare religioasă necatolică aceleaşi simptome ale exagerării cătră o extremă sau alta şi în a servi ca reţetă şi ca model de echilibru filozofia catolică a polarităţii este Przywara. Luând aceasta ca normă, privitor la raportul între subiect şi obiect merge cu fenomenologia împotriva închiderii subiectului în sine, dar se întoarce împotriva afirmaţiei fenomenologice că subiectul poate epuiza obiectul într'o singură intuiţie. Obiectul este atât de bogat încât nu numai că nu poate fi cunoscut complect într'o singură ochire, dar nici măcar prin studiu îndelungat din toate punctele

[1] Przywara, Gottgeheimnis 137.

[2] Op. c.

[3] Religion und Leben, Freiburg i. Br. 1926 în Przywara, St. d. Z., Iunie 1926, pag. 194.

[4] Die zwei Wege der neueren Theologie, Augsburg 1926, la Przywara ibidem.

de vedere şi prin colaborarea tuturor subiectelor cunoscătoare nu poate fi înţeles deplin. Cunoaşterea e un „processus in infinitum".[1]

Intr'o polaritate a stabilităţii şi a devenirii se găseşte răspunsul faţă de relativismul care dizolvă lucrurile într'o devenire sub care nu-i nici un strat stabil, şi faţă de fenomenologia care vrea să cunoască acel strat, direct, neţinând seamă că el se deduce din apariţiile trecătoare ale lucrului.[2]

In polaritatea dintre creatură şi Dumnezeu se află răspunsul la extrema care coboară pe Dumnezeu cu totul în lume şi la cea care îl scoate cu totul din ea. Ambele extreme se prezintă sub aspectul cunoaşterii şi sub aspectul activităţii practice. Sub aspectul cunoaşterii, coborârea lui Dumnezeu în lume însemnează cunoaşterea lui nemijlocită, intuirea lui, iar sub cel practic reducerea tuturor faptelor şi mişcărilor din lume la Dumnezeu ca la cauza imediată. Scoaterea lui Dumnezeu din lume sub aspectul cunoaşterii însemnează neputinţa de a-l cunoaşte în vre-un oarecare fel, iar sub cel practic lipsa oricărei legături între procesul lumii, între cultură şi Dumnezeu. Prima extremă afirmă absoluta imanenţă a lui Dumnezeu, iar a doua absoluta lui transcendenţă.

Problema aceasta, care este o problema centrală din filozofia religiei, e desbătută pe larg de teologii catolici dar mai ales de cei protestanţi. In Protestantism grupa Rudolf Otto-Friederich Heiler rămâne la prima extremă, căutând pe Dumnezeu în sufletul omenesc care împreună cu alte categorii ar avea şi pe cea religioasă [das Heilige], iar grupa Barth-Gogarten-Thurneysen, preponderantă azi, îl proiectează pe Dumnezeu în cea mai inaccesibilă transcendenţă.[3]

La catolici intuiţia nemijlocită a lui Dumnezeu e susţinută cu referire la Augustin, Pascal, New-

---

[1] Gottgeheimnis... 139—146.

[2] Op. c. 147—155.

[3] Przywara, Gott in uns oder über uns? [Immanenz und Transzendenz im heutigen Geistesleben], St. d. Z. Aug. 1923, pag. 343, 350 urm.

man, mai ales de Hessen în câteva studii ale sale despre Augustin şi de Math. Laros în scrierile sale despre Pascal şi Newman.[1] Mişcarea aceasta intuiţionistă, care prezintă unul din aspectele crizei catolice, se grupează în jurul lui Scheler, sub numele de „mişcarea Scheler" şi se opune ca „Augustinism" sau „şcoala lui Newman", Scolasticei sau Tomismului.[2] E o luptă între apărătorii „argumentelor pentru existenţa lui Dumnezeu" şi între cei ai „intuiţiei nemijlocite a lui Dumnezeu".[3] Foarte departe în accentuarea imanenţei lui Dumnezeu merge Joseph Wittig, ale cărui scrieri au fost puse la index de Scaunul papal. Viaţa nouă dăruită creştinului la botez e pentru el, însuşi Hristos, aşa încât deosebirea între Fiul lui Dumnezeu şi creştini e aproape disparentă. Intre om şi Dumnezeu e o adevărată unitate şi toate deosebirile pe cari le găsesc filozofii, sunt doar termini cari nu spun nimic. Graniţele între Dumnezeu şi om sunt atât de şterse încât cel botezat posedă un fel de incapacitate de-a păcătuì. In astfel de condiţiuni se înţelege că Biserica e concepută ca o „autoactualizare a sufletului creştin" şi se declară războiu Bisericii juridice şi istorice. Din aceleaşi premise urmează o „preoţie generală", cu o putere preoţească ce izvoreşte din Hristos care trăeşte în fiecare. Faptele noastre sunt faptele lui Dumnezeu, care lucrează în mod predestinat. Toate

---

[1] *Hessen* „Unmittelbare Gotteserkenntnis" Paderborn 1919 şi „Der augustinische Gottesbeweis" Münster 1920. *Math. Laros* „Das Glaubensproblem bei Pascal" Düsseldorf 1918 şi „Kardinal Newman" Mainz 1920, după Przywara Unmittelbare Intuiton? St. d. Z. Mai 1923. pag. 121 urm.

[2] Przywara ibid. De intuiţionişti se apropie şi Switalski, înţelegând prin intuiţie o primă străfulgerare în întunerec, care are lipsă apoi de „prelucrare prin intelect" pag. 123. Şi mai apropiat e Karl Adam [Glaube und Glaubenwissenschaft", Rothenburg 1923], dogmatistul catolic din Tubingen cf. Hermelink op. c. 106. Przywara, Unmittelbare Intuition St. d. Z. Mai 1923, pag. 128 urm.

[3] Przywara, Gotteserfahrung und Gottesbeweis, St. d. Z. Oct. 1922 pag. 12 urm.

domeniile de activitate omenească trebuesc eliberate, de aceea, de legea bisericească.[1]

Există în catolicism şi dispoziţii pentru extrema contrară sub influinţa şcoalei lui Barth-Gogarten. Această tendinţă domneşte în cercurile franciscane reprezentate prin Soiron O. F. M. care în scrierea: „Das Evangelium als Lebensform des Menschen", vorbeşte de o incompatibilitate între Dumnezeu şi lume în general; afirmând că trebue să dispară ce-i pozitiv în lume ca să apară Dumnezeu.[2] Nu tocmai departe stă de aceste idei Hermann Hefele, care intreprinde o răfuială cu catolicismul cultural, economic şi politic. Catolicismul trebue să fie numai religios, pentrucă toată cultura şi activitatea ce se rapoartă la imanenţă stă sub semnul păcatului. Catolicismul să nu se mai ocupe de cele lumeşti. Din acelaş motiv combate Hefele individualismul atât de mult, încât contestă orice valoare „experienţelor lăuntrice" ale individului, cerându-i să se supună orbeşte Bisericei ca factor dumnezeesc.[3] Separaţia culturii de religie, independenţa ei faţă de Biserică, o cere şi grupul din jurul lui Ernst Michel, profesor la Academia muncii din Frankfurt a. M.[4]

Ambele extreme le reduce Przywara simplu şi isteţ la aceeaş cauză : la noţiunea luterică despre Dumnezeu ca singur deplin real şi activ. Transcendenţa absolută, ca şi imanenţa absolută, reduce făpturile la nimic.[5] Wittig ca şi Soiron spun că omul nu-i întreg, nu-i nimic până nu primeşte pe Dumnezeu,

[1] Ideile acestea le desvoaltă Wittig în scrierile: „Das Schicksal des Wenzel Böhm", „Wiedergeburt", „Meine Erlöster in Busse, Kampf und Wehr", toate in Habelschwerdt 1923 cf. Przywara, Gott in uns oder über uns? St. d. Z. Aug. 1923, pag. 359 urm. Vezi şi articolele lui Wittig din revista „Tat", adunate împreună cu ale altora în „Kirche und Wirklichkeit" în 1923, de către Ernst Michel. Unul din acele articole se numeşte „Das allgemeine Christentum", pag. 21—44, iar al doilea „Die Kirche als Auswirkung und Selbstverwirklichung der christlichen Seele", pag. 189—211. Ideile grupului dela revista „Tat", vor fi expuse în altă legătură.

[2] Cf. Przywara Mystik und Distanz St. d. Z. Febr. 1926, pag. 351. Chr. W. 8 Apr. 1926, col. 335.

[3] Przywara, Gott in uns... ebenda p. 357.

[4] Despre ideile acestuia mai pe larg în capitolul următor.

[5] Przywara, Gott in uns, oder über uns, ebenda pag. 398.

care se rapoartă la el ca o formă ce însufleţeşte o materie haotică, ca un factor care de abea el îl realizează.

Aplicaţia polarităţii o va face Przywara aci, aşa că va apăra faţă de imanenţa absolută a lui Dumnezeu demnitatea lumii create, iar faţă de transcendenţa absolută a lui, prezenţa şi acţiunea lui Dumnezeu în lume prin puterile şi legile lumii. Din punctul de vedere al cunoaşterii va spune că pe Dumnezeu nu-l putem intui direct, ci îl deducem dela lume prin analogie. In chipul acesta apără puterea de cunoaştere a raţiunii omeneşti, socotită incapabilă de intuiţionişti, şi demnitatea lumii ca imagine a lui Dumnezeu. El găseşte expresiuni, cari vor să apropie argumentarea deductivă de intuiţie, să le prezinte ca trecând una în alta pe nesimţite. El spune: „Ar fi unilateral dacă am zice: Dumnezeu e primul pe care îl cunoaştem şi apoi cunoaştem lumea. Dar tot aşa de unilateral ar fi, dacă am intercala între cunoaşterea lumii şi a eului şi cunoaşterea lui Dumnezeu un strict *mai întâi* şi *al doilea*. Acesta-i misterul raportului între Dumnezeu şi creatură, minunea polarităţii dintre Dumnezeu care după Apostol e „totul în toate" şi „lucrează totul în toate", ba după Sirach este chiar „totul" [τὸ πάν], şi dintre existenţa de sine stătătoare şi activitatea proprie a creaturii.... că nu există o cunoştinţă despre lume şi eu, care să nu cuprindă în sine conturul ascuns al chipului lui Dumnezeu, şi toată cunoştinţa conştientă a lui Dumnezeu e numai o desfăşurare a acestui inconştient desemn şi presimţire... In ultima analiză nu-i lipsă de „concluzie" dela lume la Dumnezeu... Cunoştinţa lumii şi cunoştinţa lui Dumnezeu formează o misterioasă întrepătrundere".[1] Dacă lu-

[1] Gottgeheimnis 135-6. Modul acesta de vorbire se explică din grija de a găsi punţi de înţelegere cu acest curent intuiţionist care e într'adevăr puternic. Într'o ultimă explicaţie cu Scheler, intreprinsă de Przywara în cartea „Religionsbegründung" [Freiburg i. B. 1923], teologul iezuit merge atât de departe din dorinţa de-a păstra pe Scheler şi cu el fenomenologia pentru catolicism, încât recunoaşte teoria lui intuiţionistă de adevărată. Hermelink op c. 107.

crul stă aşa, evident că Augustin ne va fi prezentat în acord cu Toma, şi tot aşa şi Newman.[1]

Apărând puterea de cunoaştere a raţiunii şi demnitatea lumii, Przywara apără o anumită independenţă a creaturilor faţă de Dumnezeu. Misterul polarităţii stă aci în aceea că deşi Dumnezeu lucrează totul în toate, creaturile se mişcă şi trăesc după legile lor proprii. Chiar această autonomie a făpturilor, descopere pe creatorul lor. Toate domeniile de viaţă îşi au legile şi cauzele lor naturale. In filozofia tomistă sau a polarităţii aceste legi sunt considerate toate *causae secundae* cari indică o *causa prima*. Făpturile servesc şi laudă pe Dumnezeu tocmai trăind după natura lor, după legile lor, puse de Dumnezeu. E meritul lui Toma d'Aquino că s'a eliberat cultura, ştiinţa şi funcţiunile sociale de sub autoritatea Bisericii, că acestea nu se mai consideră mijloace spre scopuri religioase, ci îşi au valoarea şi scopul lor în ele. Ştiinţa, arta, poezia trebuesc lăsate libere de imixtiunile religioase. Nu artistul care face opere neartistice, dar religioase, manifestă majestatea lui Dumnezeu, ci artistul cu adevărat artist; nu savantul care vrea să servească scopurilor religioase cu o insuficentă pregătire şi cu insuficente mijloace, lucrează spre mărirea lui Dumnezeu, ci savantul care face ştiinţă curată.[2] Cum vedem, fraze frumoase cari însă nu împedecă Biserica apuseană să-şi impună anumite puncte de vedere în domeniile culturii omeneşti, justificând procedeul acesta cu pretenţia că astfel îndreptează ştiinţa pe adevăratele ei căi.

[Va urma] Dr. D. STĂNILOAE.

[1] Przywara, Unmittelbare Intuition St. d. Z. Iunie 1923, pag. 218 etc.
[2] Gottgeheimnis 115—117.

BUGETUL CULTELOR PE ANUL 1931.[1]

[Sfârşit].

Aceasta este într'adevăr o nemeritată pedeapsă aplicată de către stat *astăzi* Bisericii ortodoxe române în genere, şi în special celei din Ardeal, care în trecut, în vremuri grele şi pe lângă cele mai mari privaţiuni, a ştiut în mod atât de admirabil să-şi îndeplinească misiunea sa de îndrumătoare a poporului nostru. De aceea ea nu se poate împăca, cu tratamentul maşter la care este supusă prin bugetul anului 1931, călcându-i-se în picioare drepturile ei şi ale slujitorilor săi, garantate de legile existente.

La comunicarea I. P. S. Sale Mitropolitului Gurie al Basarabiei făcută în şedinţa dela 20 Martie 1931 a Senatului privitor la suprimările de posturi, dl Ministru Costăchescu a răspuns cu mult cinism: „Aceste reduceri au fost făcute aşa ca să nu atingă viaţa bisericească. Am atins numai partea administrativă birocratică, care cred, că s'a desvoltat prea mult în timpul din urmă". Dar oare, dle Ministru, nu ai constatat acelaş lucru şi la biserica unită, care are 4 secretari [directori] la Blaj, şi câte 2 secretari la episcopii şi câte 10 [zece] câte 8 [opt] şi câte 6 [şase] canonici la episcopiile unite şi rom.-cat. iar la noi abia câte 3 [trei]? De ce se aplică două măsuri?

Cum nu s'a atins viaţa bisericească când s'a suprimat postul de secretar, misionar şi de revizor eparhial, organ de inspecţie şi control, absolut necesar şi

[1] Vezi „Rev. Teol." Nrii 5, 6—7 din 1931.

în justiţia bisericească? Când sunt cunoscute astăzi tendinţele diferitelor secte de a schimba credinţa strămoşească, desfiinţarea postului de misionar, a cărui necesitate e inutil a o evidenţia, este un păcat.

Desfiinţarea protopopiatelor, contrar dispoziţiilor legii de organizare bisericească, care în art. 59 prevede un protopopiat pentru cel puţin 20 şi cel mult 50 de parohii, şi lăsarea unuia pe judeţ, ne întoarce la situaţia din trecut din Vechiul regat, şi înseamnă pentru noi o complectă desorganizare a vieţii administrative bisericeşti, cu tradiţii aşa de vechi. La uniţi şi minoritari le-a lăsat *toate* posturile de protopopi, unele cu abia 5—10 parohii.

Dar ce este mai dureros, că aceste reduceri le-au cerut înşişi slujitorii Bisericii prin conducătorii Asociaţiei generale a clerului ortodox din România, fără a avea spre acest scop autorizaţia clerului, pe care-l reprezintă. Delegaţia acestei Asociaţii s'a prezentat Ministrului de resort şi a solicitat suprimarea posturilor „inutile" şi desfiinţarea parţială a vieţii administrative şi misionare, a cerut suprimarea posturilor de secretari, revizori, misionari şi o parte a consilierilor eparhiali, apoi reducerea protopopilor unul pe judeţ şi să acorde salar la preoţi numai după coeficientul de 1600 suflete de fiecare. Şi toate aceste numai pe motive trecătoare de ordin financiar al statului şi „pentruca să salveze viaţa parohială, care păstrează arterele vii ale comunităţii creştine". De aceeaş părere au fost, pare-mi-se, şi preoţii parlamentari din comisia bugetară a camerei, cari au secondat pe membrii Asociaţiei în „masacrul bugetar asupra Bisericii ortodoxe". „Pieirea ta din tine, Israile".

Guvernului i-a venit bine această intervenţie ca să se poată spăla pe mâni ca Pilat. Dar ce lucru desolant este, ca deoparte ierarhii să ceară menţinerea organizaţiei avute, iar preoţii subalterni să lucreze pe la spate contra chiriarhilor. In care biserică s'ar putea petrece astfel de lucruri, fără ca să se ia vre-o măsură de îndreptare? E

dureros şi totodată îngrijorător ceeace s'a petrecut şi va rămâne o pată neştearsă pentru Asociaţia generală a Clerului ortodox.

Consecinţele acestei intervenţii le-a arătat atât de clar în răspunsul său păr. G. Ciuhandu, consilier referent şi preşedintele Asociaţiei clerului „A. Şaguna" din Ardeal.

D-sa arată, că urmarea aplicării coeficientului de 1600 suflete la salarizare pentru fiecare preot ar fi fost, că vre-o 600 preoţi din Ardeal ar fi rămas fără salar dela stat, şi că Asociaţia ar fi trebuit să ceară mai întâi ştergerea subvenţiei la acele parohii microscopice deopotrivă la toate cultele, dintre cari cele mai multe au mai puţin de 200 suflete, în special la uniţi, pentrucă „Unitismul s'a furişat mai ales în regiunea sudică a Ardealului, unde opera naţională în popor o făcea Biserica ortodoxă, sprijinită pe legăturile sale fireşti cu ţara românească şi unde catolicismul Blajului papistăşit însemna în masele populare numai o desbinare confesională şi o slujire a proselitismului catolic... prin ceeace s'ar fi ajuns la considerabile economii bugetare".

„Şi atunci, când acest lux de organizaţie unită de concurenţă confesională şi de vrajbă naţională — pe care nu o cunosc preoţii bucureşteni — este plătit de Statul român se mai cere măsuri restrictive de către preoţi de aceiaş credinţă ortodoxă, împotriva intereselor cultului lor propriu? Mare şi neiertat păcat!"

*

Să vedem acum cum se prezintă bugetul dorit de fraţii noştri din Bucureşti şi preoţii parlamentari în special pentru Ardeal:

La toate *eparhiile ortodoxe* au rămas în total 55 consilieri din 117, câte 3 consilieri de fiecare eparhie. La consiliul central din Bucureşti 4 consilieri cu leafa lunară de 12.580 Lei, [faţă de leafa de 29.200 Lei din 1930 este o reducere de 57%]. Ceilalţi consilieri afară de Bucureşti au leafa dela 11.520

Lei în Iaşi până la 10.470 Lei la cei din Ardeal. [La toţi o reducere de 50%]. După reţinerile: curba de sacrificiu, impozit global, taxa la fondul de penziune etc. mai primeşte la mână un consilier din Ardeal căsătorit, cu 4 copii, cum e cazul mai multor consilieri *5620 Lei lunar*, ca „să-şi ţină casa, copiii la şcoală şi prestigiul de consilier eparhial al „dominantei". Şi aceasta după ce au muncit unii cu cinste şi devotament un sfert de veac.

In schimb *Rom. catolicii* maghiari dela Alba-Iulia şi Timişoara au câte 8 *canonici celibatari* cu câte 15.090—15.550 Lei leafă la lună.

Uniţii au: la Blaj 10, la Gherla, Lugoj şi Orade câte 6 canonici cu 17.140—17.700 Lei, iar la Baia-mare 3 canonici cu 9105 Lei lunar [n'au gradaţii, fiind anul acesta înfiinţată eparhia], deci în total 31 canonici, majoritatea lor celibatari.

Este deci evidentă nedreptatea, ca un canonic rom. cat. *celibatar* să primească *cu 2970 Lei lunar mai mult ca un consilier ortodox din Bucureşti* şi cu **5080 Lei ca unul din Ardeal,** iar un canonic unit cu 4590 Lei mai mult ca un consilier ortodox din Bucureşti şi *cu 6670 Lei mai mult ca cei ortodocşi din Ardeal*, pentrucă cei dintâi sunt celibatari, iar cei din urmă sunt cu grele îndatoriri familiare.

Diferinţa aceasta mare de salar faţă de trecut la consilierii ortodocşi provine din faptul, că în bugetul din 1931 *li s'au şters gradaţiile,* pe când *la ai bisericilor minoritare li s'au menţinut.* Acest drept la gradaţii [„înaintare din 5 în 5 ani"] este prevăzut în Legea de armonizare a salariilor funcţionarilor publici, conform Anexei VII, tabloul B. la numărul curent 24, tabela de salarizare 15, 17, 19, 21, lege publicată în Mon. Oficial din 1 Iunie 1927.

Cum va putea să trăiască un consilier cu familie la Bucureşti cu 8000 Lei leafă lunară, iar unul din Ardeal cu mai puţin de 6000 Lei, când nu are altă funcţiune retribuită decât numai onorifică.

ne vor putea poate spune ceice şi-au bătut joc de Biserică prin reduceri aşa de radicale?

E dureros că pentru domnii dela Ministerul Cultelor, pentru membrii comisiei bugetare şi pentru cei dela Asociaţia generală a Clerului dispoziţiile categorice ale legilor ţării, ca cea pentru Organizarea Bisericii ortodoxe şi cea pentru armonizarea salariilor nu au nici o valoare şi se conduc, când e în joc existenţa atâtor demnitari bisericeşti, de cine ştie ce consideraţiuni personale şi politice, ori de bunul lor plac.

*

Statul plăteşte 18 consilieri ortodocşi din Ardeal cu 2.262.960 Lei, iar 16 canonici unguri celibatari cu 2.941.440 Lei, deci *primesc aceştia din urmă cu 678.480 Lei mai mult.* Cei 31 **canonici uniţi** primesc 6.127.860 Lei, deci primesc cu **3.864.900 Lei mai mult decât cei ortodocşi din Ardeal,** iar cei rom.-cat. şi uniţi împreună primesc cu formidabilă sumă de *6.805.340 Lei mai mult.*

Statul plăteşte pentru cei 55 consilieri ortodocşi la 13 mil. suflete 7.754.880 Lei, iar pentru cei 47 canonici uniţi şi rom.-cat. la 2·5 milioane suflete 9.269.300 Lei, deci **le dă catolicilor mai mult cu 1.514.420 Lei.**

Statul dă pentru Consiliul central bis. ort. din Bucureşti 2.516.160 Lei, iar pentru Consistoriul arhidiecezan gr.-cat. din Blaj 3.481.980 Lei, *dă deci cu 965.820 Lei mai puţin Consiliului central.*

Pentru episcopia *ortodoxă* **română** din Orade, statul dă 1.788.180 Lei, iar pentru cea gr.-cat. 1.899.757 Lei, deci *cea gr.-cat.* pentrucă e mult mai bogată şi cu credincioşi mult mai puţini *primeşte cu 111.577 Lei mai mult.*

Pentru academia teologică *ortodoxă* **română** din Cluj statul dă 1.418.640 Lei, iar pentru cea *reformată* **maghiară** 1.576.013 Lei, deci *cea maghiară primeşte mai mult cu 157.373 Lei.*

In urma ştergerii curbei speciale situaţia se va prezinta, cum am arătat mai înainte, şi mai nefavorabilă pentru Biserica ortodoxă şi şi mai avantagioasă pentru cele neortodoxe.

*

Luând în cercetare diferitele poziţii din buget constatăm, că statul a făcut reduceri mult mai mari la ortodocşi decât la celelalte culte.

a) Centrele eparhiale **ortodoxe** au primit la cheltuieli pt. personal în 1930 Lei 22.379.720, iar în 1931 11.471.140 Lei, deci cu 10.908.580 Lei mai puţin, sau *49%*; cele **unite** au primit în 1930 Lei 14.928.157, în 1931 Lei 11.758.777 deci cu 3.169.380 Lei mai puţin, sau *20%* reducere; cele *rom.-cat. maghiare* au primit în 1930 Lei 6.743.824, iar în 1931 Lei 5.954.740, deci cu 789.084 Lei mai puţin, sau **15%** reducere.

Ba ce e mai mult *episcopia r.-cat. maghiară de Orade şi Satu mare primeşte în 1931 cu* **92.216 Lei mai mult ca în 1931** [vezi buget 1930 pag. 392—3 şi 1931 pag. 471] iar Arhiepiscopia rom.-cat. din Bucureşti în anul 1931 primeşte suma de 200.000 Lei [art. 82 pag. 471] „fond pentru plata persoanelor necesare de canonici" ce în anul trecut nu au primit. Un început de a întroduce posturile de canonici în buget.

Reducerea atât de mică făcută bisericii rom. cat. provine din faptul, că la episcopiile din Ardeal s'a luat şi salarul câte unui episcop, care şi sub unguri şi în era românească până în 1930 primia salarul din venitele cele mai mari ale bogatelor episcopii. Acum statul român, când e criza cea mai mare şi când reduce lefurile funcţionarilor îşi arată munificenţa faţă de maghiari. Cum să se numească această procedură?

La cheltuielile materiale pentru centrele episcopeşti *ortodoxe* din suma de 4.412.880 Lei din 1930 s'au redus în 1931 Lei 2.544.880 sau 58%, pe când din suma de 3.356.000 Lei a centrelor episcopeşti *unite* s'au redus 1.307.800 Lei, sau 38%.

La cheltuielile personale ale institutelor teologice *ortodoxe* din suma de 9.702.040 Lei pe 1930 s'au redus în 1931 Lei 2.339.720 sau 24%, pe când la uniţi din suma de 4.944.240 Lei numai 1.063.932 Lei, sau 21·5%.

Centrele eparhiale reformat, unitar şi luteran, cari în 1930 primeau 3.808.250 Lei în 1931 primesc 3.028.792 Lei, deci o reducere de 779.462 Lei, sau 24%.

Musulmanii, cari în 1930 primeau în total 15.732.750 Lei în 1931 primesc 12.498.554 Lei, deci cu 3.234.196 Lei mai puţin, sau 20% reducere.

Din aceste cifre ne convingem, că pe când la ortodocşi e o reducere de 49—50%, la uniţi e de 20—38%, la reformaţi 24% iar la rom.-cat. abia de 15%.

*

Dacă ne punem întrebarea, de unde vine această deosebire dintre reducerea făcută Bisericii ortodoxe şi celorlalte culte, constatăm cu durere, că pe când Bisericii ortodoxe i s'au făcut reduceri de personal considerabile, încât s'au desorganizat serviciile, pe atunci celorlalte culte s'au făcut reduceri minimale, ba în schimb li s'au adaus persoane, cari în trecut nu erau.

Aşa bunăoară la Consiliul central bisericesc ort. din Bucureşti s'au redus 16 persoane şi din suma de 6.539.416 Lei primită în 1930 se face o reducere de 4.023.256 Lei sau **61·5**%. La Consiliul arhiepiscopesc ort. din Sibiu se face o reducere de 42 persoane şi bugetul lui din 1930 de 7.420.816 Lei în 1931 s'a redus la 3.682.600 Lei, deci o reducere de 3.738.216 Lei sau 50·5% mai mult de jumătate.

Apoi la Iaşi s'au redus 33, la Chişinău 36, Caransebeş 24, la R.-Vâlcea 57, Buzău 29, Hotin 28, iar la celelalte episcopii câte 21—23 persoane, încât la episcopiile ortodoxe din Ardeal s'au redus 127 persoane, iar la cele din Vechiul Regat 377 persoane; apoi la Institutele teologice din Ardeal 26 persoane, *în total 530 persoane.* Afară de aceştia

s'au suprimat toţi paraclisierii ortodocşi dela bisericile parohiale dela oraşe, în total *vre-o 610,* cari primeau circa 14 mil. leafă la an.

In acelaş timp la biserica *unită* s'au redus la cele 4 eparhii bugetate în 1930 numai 25 persoane [diurnişti, funcţionari inferiori etc.] în schimb a fost luată în bugetul din 1931 noua episcopie de Baia-mare cu 10 persoane şi cu un buget de 881.280 Lei. In timpul când statul din cauza crizei grele financiare prin care trece trebue să reducă lefurile, să suprime posturi şi să pună pe drumuri atâţia funcţionari, acordă ajutor pentru o nouă episcopie unită, când şi cele existente sunt prea multe. Pentru episcopia ortodoxă din Timişoara, Maramurăş şi America, a căror înfiinţare s'a cerut de multă vreme nu se găsesc bani, în statul ortodox. Ce sfidătoare nedreptate!

La centrele eparhiale minoritare nu s'au făcut reduceri de personal, ci, din contră, s'a înmulţit numărul persoanelor.

*

Vom înşira încă câteva nedreptăţiri ale Bisericii ortodoxe:

La Biserica ortodoxă s'au redus toate posturile de secretari dela Consiliile eparhiale şi a rămas un singur secretar al Patriarhului. In acelaş timp biserica unită a rămas la Blaj cu 4 secretari [notari consistorialişti], la Lugoj cu 2 şi la celelalte cu câte 1 secretar, apoi la eparhiile rom.-cat. din Alba-Iulia, Timişoara, Bucureşti şi Iaşi câte 2 secretari.

La Institutele teologice ortodoxe din Ardeal s'au suprimat toate posturile de *spirituali,* dar la cele *unite s'au lăsat.*

Dela Mitropolia ortodoxă din Sibiu s'a suprimat subvenţia de câte 500.000 Lei avută în 1930 pentru Seminarul teologic şi pentru Şcoala de cântăreţi, în schimb la uniţi s'au menţinut toate subvenţiile avute pentru Biserica din Roma [270.000 Lei], mănăstirea Bicsad [100.000], pentru refacerea localului seminarului din Blaj [350.000 Lei] etc.

La Institutele teologice **unite** din Ardeal s'a menţinut în 1931 pentru *orele suplimentare* ale profesorilor suma de **100.000 Lei** [art. 81, pag. 464], iar la Institutele teol. *rom.-cat. maghiare* pentru acelaş scop **23.100 Lei** [art. 82, pag. 472]. In schimb la ortodocşi, ca o adevărată batjocură, s'a prevăzut ridicola sumă de **9961 Lei [nouămiinouăsuteşasezecişiunu Lei]** [art. 80, pag. 459].

Dar această sumă e destinată şi pentru alte scopuri şi anume, „pentru transferări dela o categorie la alta, întregiri de salarii recunoscute în decursul anului *şi pentru plata orelor suplimentare* dela Institutele teologice ortodoxe"!! Fără comentar.

Atrag atenţiunea preoţimei noastre din Munţii-Apuseni şi săcuime, care luptă cu atâtea necazuri şi lipsuri materiale, ca în nici o parte a ţării, asupra dragostei ce le poartă guvernul şi mai ales Ministrul de resort, că a suprimat total ajutorul de 3.000.000 Lei ce a fost **bugetat** în 1930. Zic bugetat, căci de primit pare-mi-se nu a primit nimic nici un preot, deoarece o mare parte s'a anulat, iar o parte mică s'a împărţit după placul celor dela minister probabil la partizanii politici.

Alte nedreptăţi faţă de Biserica ortodoxă. An de an se măresc aceste nedreptăţi încât ai impresia că se tinde intenţionat şi sistematic la despoiarea Bisericii ortodoxe încetul cu încetul şi de minimalele ajutoare ce le-a primit pentru multele ei nevoi.

Astfel din bugetul pe 1928 al Bisericii ortodoxe s'a şters în anul 1929 suma de 1.800.000 Lei ce o primia pentru procurare de cărţi de ritual, odăjdii, pentru biblioteci, pentru opere pastorale şi de propaganda religioasă culturală. Suma bugetată pentru zidiri de biserici şi case parohiale s'a redus în 1929 dela 5 la 3 milioane, ca în 1931 să se reducă la ridicola sumă de 1.500.000 Lei [art. 77 pag. 19]. Biserica unită primeşte spre acest scop. 420.000 Lei [art. 85 pag. 486] deşi i s'ar cuveni numai 150.000 Lei.

Ajutorul de 500.000 Lei, ce se bugeta până acuma pentru spesele de organizare ale noilor parohii ortodoxe s'a suprimat din bugetul pe anul 1931. Tot asemenea s'au suprimat diurnele consistoriilor spirituale eparhiale şi mitropolitane ortodoxe, ce în anul 1930 s'au achitat, conform dispoziţiilor Legii pentru organizarea Bisericii ortodoxe.

Ajutorul tuturor preoteselor văduve *ortodoxe* şi orfanilor lor este de 940.000 Lei — pe când al celor unite este de 490.000 Lei [art. 85].

O nedreptate inexplicabilă s'a făcut cu reducerea salariilor servitorilor dela toate Consistoriile şi Institutele teologice ortodoxe — cu 27, 30 şi 44%, deci mult mai mult decât face procentul curbei de sacrificiu, deşi la acestea, fiind mai mici de 3000 Lei nu ar trebui să se facă nici o reducere. Aşa d. e. la Consiliul eparhial din Sibiu, leafa s'a redus dela 2100 Lei cât a fost în 1930 la 1500 Lei [27%], iar la Academia teologică dela 2680 Lei din 1930 s'a redus la 1500 Lei [44%] şi dela 2160 Lei la 1500 Lei [30%]. In acelaş timp salariile servitorilor dela Consistoriile şi institutele teologice unite sunt în 1931 de 1590 Lei, 1620 Lei şi 1680 Lei [art. 81 pag. 463—4].

O evidentă nedreptate.

La Institutele teologice unite din Ardeal se plăteşte câte un secretar cu diurnă lunară de 790 Lei, în acelaş timp Institutelor teologice ortodoxe li se refuză an de an luarea în buget a câte unui secretar, ca şi când la cele ortodoxe nu ar fi atât de lucru ca la cele unite.

In baza datelor înşirate aci se va găsi oare vre-un parlamentar se facă o interpelare, ca să se arete tuturor tratamentul maşter faţă de Biserica ortodoxă? Asociaţia generală a clerului ortodox se va sesiza de aceste nedreptăţi cu acelaş interes, cu care a cerut desfiinţarea organizaţiei consistoriale din Ardeal? Aşteptăm!

Asociaţia clerului ortodox „A. Şaguna" din Ardeal a sulevat la ultimul congres aceste nedreptăţi,

pe când celelalte Asociaţii nu şi-au ridicat glasul în apărarea acestor drepturi lezate ale Bisericii.

Aici trebuie să amintim, că în bugetul anului 1929 s'au avansat fără excepţie toţi funcţionarii dela Consistorul mitropolitan din Blaj şi s'au creiat posturi nouă faţă de anul 1928, care majorare s'a menţinut şi în anii 1930 şi 1931. In acelaş timp Consistoriile ortodoxe din Ardeal au cerut de câţiva ani, ca funcţionarii mai buni şi cu o vechime mai mare să fie avansaţi în gradul de leafă imediat superior, însă pe motiv de economii bugetare au fost consecvent refuzate [vezi pag. 22—23 Bis. ort. şi bugetul cultelor pe 1930 de Păr. Nichifor]. Acum ar fi fost momentul să se anuleze avansările făcute ilegal în 1929 la funcţionarii Mitropoliei din Blaj, cum a promis dl Ministru Costăchescu.

Nu este aceasta o dovadă de cel mai cras protecţionism al bisericilor neortodoxe şi în special al bisericii unite? Unde este mult trâmbiţata dreptate şi legalitate a guvernului naţional-ţărănist, cu care s'a făcut atâta paradă? Această situaţie tristă este şi o urmare a desfiinţării Ministerului de culte, pentru a cărui reînfiinţare trebue să lupte Biserica ortodoxă.

*

Astfel stând lucrurile, cred, că e de datoria tuturor fiilor Bisericii ortodoxe, clerici şi mireni deopotrivă, în frunte cu chiriarhii, să lupte prin toate mijloacele legale pentru ştergerea nedreptăţilor de până acuma, ca să i se dea Bisericii ortodoxe *ceea ce i se cuvine după dreptate* în proporţia sufletelor, a averii de care dispune şi în măsura necesităţilor reale ale ei, căci numai aşa îşi va putea împlini în viitor — ca şi în trecut — misiunea sfântă care îi este încredinţată dela întemeietorul ei, Isus Hristos. In special apelăm la preoţii şi mirenii parlamentari, cu tragere de inimă pentru biserică, ca, fără deosebire de partid, să-şi ridice glasul lor respicat pentru ca să înceteze nedreptatea de până acum ce s'a

făcut Bisericii ortodoxe şi să i se dea ce i se cuvine după dreptate.

De încheiere trebuie să fac propunerea ce am făcut-o şi anul trecut şi anume: P. S. S. lor, chiriarhii Bisericii ortodoxe solidari să facă demersurile cuvenite la cei în drept din bună vreme, *mult înainte de compunerea şi votarea bugetului* pentru a i se reda Bisericii ortodoxe şi slujitorilor ei drepturile luate, drepturi cari au fost desconsiderate la întocmirea bugetului pe anul 1931. Biserica va trebui să facă, prin organele sale pentru anul 1932 un buget real, ţinând cont de trebuinţele generale ale ei şi de ale eparhiilor în special, cerând să se menţină la centrele eparhiale din Ardeal posturile de consilieri, secretari, revizori eparhiali şi misionari, cu respectarea drepturilor câştigate de titularii acestor posturi asupra gradaţiilor la salar, aşa după cum au fost înscrise în bugetul pe exerciţiul trecut 1930, apoi menţinerea posturilor de funcţionari administrativi şi a protopopilor *necesari* la buna funcţionare a aparatului administrativ bisericesc în actuala lui formaţiune. Acest buget prezentat de cei 18 chiriarhi Dlui Ministru Preşedinte, Dlui Ministru de Finanţe şi celui de Instrucţiune şi culte şi susţinut în secţiunile camerei şi apoi în parlament de toţi parlamentarii ortodocşi, nu credem să nu se accepte ceeace este just şi posibil.

Şi dacă totuşi şi în viitor s'ar continua cu situaţia de astăzi, este de datoria chiriarhilor, a parlamentarilor ortodocşi să ceară în corpurile legiuitoare ca să înceteze această sfidătoare jignire şi nedreptate ce se face Bisericii ortodoxe.

15 Aprilie 1931.

Părintele NICHIFOR.

MIŞCAREA LITERARĂ.

I. N. Lungulescu: ENERGIA SPIRITUALĂ. Editura librăriei Anastasiu şi Petrescu, R. Vâlcea 1931. Pagini 266, preţul 150 lei.

O carte bună este prietenul cel mai bun. E o lumină, o căldură a sufletului şi isvorul unei bucurii de cea mai înaltă calitate. Niciodată nu te mai satură, te ispiteşte mereu şi totdeauna te atrage, te cucereşte şi te farmecă. De aceea când o apuci în mână, asemenea flămândului de pâne, o tai cu nerăbdare, o răsfoieşti cu pasiune şi o citeşti cu un interes viu şi cu o încordată atenţie până la ultima pagină. Când ai terminat-o, rămâi cu o mulţumire în suflet, pe care nici o altă poftă sau plăcere împlinită nu ţi-o poate produce. Rămâi îndestulat sufleteşte şi hrănit. Aceasta e şi semnul despre valoarea unei cărţi: să-ţi placă, să corăspundă unei trebuinţe a sufletului şi să-ţi satisfacă nevoile vieţii şi ale mediului în care trăeşti sau împlineşti o misiune umană, o funcţiune socială.

Astfel de impresii însoţesc şi cartea pe care o prezentăm publicului şi fraţilor noştri cetitori.

Autorul e un om tinăr. Teolog şi jurist. Fost procuror la Tribunalul Sibiu şi în prezent prim-procuror la Tribunalul R.-Vâlcea. A mai publicat până acum: *„O nouă concepţie despre lume"*, *„De pe culmile gândirii spre zarea Absolutului"*, *„Şcoala Alexandrină în lumina operilor lui Panten, Clement şi Origen"*. In toate aceste cărţi de netăgăduită valoare, erudiţia omului de ştiinţă şi cunoştinţa profundă a cugetătorului, este mirezmuită şi armonizată cu simţirea religioasă a bine-credinciosului, urmând un singur scop mai pe sus de toate: triumful spiritului asupra materiei. Astăzi, aceste opere de ştiinţă şi filozofie de o parte şi de teologie şi apologetică de altă parte, sunt incoronate cu alta nouă, care le rezumă şi le explică pe toate: *„Energia Spirituală"*.

Cuprinsul acestei recente lucrări jusfică deplin creditul ce-l acordăm autorului şi cărţii sale.

Prefaţa ne mărturiseşte gândurile cari au inspirat şi zămislit lucrarea: combaterea materialismului spre a întări credinţa că la temelia existenţii noastre se găseşte spiritul. Când lumea se zbate în crize economice s'ar părea nepotrivit a vorbi despre suflet. Dar tocmai acum se cere a spune, că „nu mai

teria după care prea mulţi suspină şi prea puţini n'o doresc, este realitatea fundamentală a vieţii"... Din contră, „ţinta fiecăruia din ceice se pretind a fi cu adevărat fii ai luminii şi reprezentanţi fideli ai umanităţii, trebue să fie imperiul sufletului şi domnia spiritualităţii în viaţă" (pag. 3—4).

Introducerea este o scurtă „ochire" asupra evoluţiei literare şi filozofice a omenirii, cu concluzia că astăzi bate vântul concepţiei spiritualiste în lume, datorit 1. filozofiei intuiţioniste alui H. Bergson, 2. cercetărilor metapsihice, experienţe cari au dovedit că dincolo de manifestările normale ale sufletului mai există unele fenomene, cari nu pot fi explicate prin materie, şi 3. războiului mondial, care a dovedit că gândirea nu este o funcţie a creerului, ci organul de exprimare a vieţii sufleteşti.

Problema care împarte omenirea în două tabere se rezumă în întrebarea: totul e materie sau spirit, sau şi una şi alta? Tema a devenit obiect de întreită preocupare: religioasă, filozofică şi ştiinţifică. Religia, filozofia şi ştiinţa pretind a deţine adevărul. Deci şi lucrarea va avea trei diviziuni: 1. Răspunsul religiei cu privire la problema sufletului, — credinţele popoarelor primitive şi civilizate; 2. Răspunsul filozofiei cu privire la problema sufletului, punctul de vedere al celor mai mari capete cugetătoare, şi 3. Răspunsul ştiinţei cu privire la problema sufletului, punctul de vedere al experienţii. Concluzia va fi una, pe cum şi adevărul e unul, că: „Istoria prin religie afirmă, că experienţa prin ştiinţă confirmă şi că raţiunea prin filozofie nu infirmă spiritualismul" (pag. 5—14).

Partea I. Noţiunea de suflet în religie. Cuprinde trei capitole. Cap. I. Sufletul în concepţia omului preistoric. Religia omului preistoric şi elementele ei esenţiale: cultul morţilor şi supravețuirea. Cap. II Sufletul în concepţia popoarelor primitive. Religiile primitive: animism, totemism, fetişism şi concepţia despre suflet la popoarele din Asia, Africa, America şi Australia. Pretutindeni găsim credinţe în spirite bune şi rele, cari populează universul, în sufletul omenesc nemuritor şi în viaţa de după moarte. Cap. III Sufletul în concepţia popoarelor civilizate, a popoarelor cu „maximum de vechime istorică şi maximum de civilizaţie posibilă": Egiptenii, Chinezii, Indienii şi Greco-Romanii. In concluzie: omenirea totdeauna a fost aservită principiului dualist al existenţii, corp şi suflet, materie, spirit şi nemurire. Totdeauna a deosebit, nu a identificat corporalul cu spiritualul. Au fost şi erori, cari apoi s'au corectat şi nu avem totdeauna date şi definiţii clare şi complecte. Avem totuşi o concepţie universală asupra sufletului, care exprimă o realitate perfect demonstrată prin însaşi universalitatea ei (pag. 15—56).

Partea II. Noţiunea de suflet în filozofie. „Din numărul creatorilor de sisteme filozofice şi a gânditorilor de elită ale omenirii", autorul ne înfăţişează figurile cele mai reprezentative

în diferite epoci de evoluţie culturală. Din lumea antică Platon, reprezentantul idealismului (cap. I), din lumea modernă Descartes (cap. II) reprezentantul raţionalismului şi Kant (cap. III) reprezentantul relativismului şi din lumea contimporană Bergson (cap. IV) reprezentantul intuiţionismului în filozofie. Din toată filozofia acestor oameni de excepţional de mare calibru rezultă convingerea şi concluzia, că sufletul este mai mult decât corpul, „gândirea mai mult decât creerul, spiritul mai mult decât materia" (pag. 57—83).

Partea III. Noţiunea de suflet în ştiinţă. Este partea cea mai extinsă şi cea mai originală. Până astăzi nimenea nu a combătut materialismul cu argumente atât de solide, scoase dintr'un material enorm de medicină şi biologie, rezultat din cele mai proaspete experienţe ştiinţifice. Materialismul îşi găseşte aci o scurtă şi concentrată expunere istorică, începând cu Democrit şi Epicur, Tertulian şi corporalitatea sufletului, şi continuă cu sec. XVII—XVIII-lea faţă de problema sufletului. Sufletul e o funcţie a creerului. Omul e animal, iar animalul e maşină. „Precum stomacul digerează alimentele aşa şi creerul digerează impresiile, secretând gândirea" (cap. I). Sec. XIX-lea faţă de problema sufletului. Acum materialismul e în floare. Gândirea e socotită rând pe rând mişcare a substanţei cerebrale, secreţie sau funcţie a creerului. Lamarck şi Darwin, Moleschott, Vogt şi Büchner, Ernst Haeckel cu legea substanţei pun bazele şi edifică materialismul ştiinţific. O încurcătură le face Du Bois Reymond, prin celebrul discurs asupra celor şapte enigme ale universului şi concluzia lui disperată: „ignoramus et ignorabimus" (cap. II). De aci autorul ia unul după altul *argumentele în favoarea materialismului ştiinţific şi le combate.* Materialismul susţine că între desvoltarea inteligenţii omului sau animalului şi între desvoltarea, forma sau dimensiunile creerului este oarecare dependenţă. Anatomia şi antropologia comparată însă desminte acest prim argument al materialismului (cap. III). Al doilea argument afirmă că faptele psihologice au un substrat material. Acum fiziologia îşi spune cuvântul, arătând că materia nu poate creia gândirea. Unitatea creerului şi pluralitatea de compoziţie a creerului, apoi identitatea eului şi schimbarea neîncetată a materiei noastre corporale, adeveresc pe deplin acest lucru (cap. IV). In fine materialismul mai afirmă că o leziune cerebrală aduce cu sine o alteraţiune în cugetare şi invers. Acest argument e combătut de patologia mentală, care dovedeşte, că nu există centrii cerebrali specifici, în cari să fie localizate anumite funcţiuni sufleteşti (cap. V). Aşa că toate trei argumentele materialiste cu privire la suflet, cad doborâte de rezultatele ştiinţei celei adevărate. Creerul în viaţa sufletească e organul prin care spiritul vine în contact cu realitatea sau se manifestă în viaţa noastră. Nebunia nu implică

boala spiritului, ci scoaterea lui din realitatea noastră terestră, iar prin moartea cărnii, el se eliberează (cap. VI). Leziunile cerebrale ale creerului nu distrug nici ele facultățile sufletului, ci le pun numai în imposibilitatea de a mai lucra. Creerul nu creează, ci exprimă sub formă de mișcare a celulelor sale viața noastră sufletească, așa că „creer și gândire, corp și suflet, materie și spirit sunt realități diferite în natură și independente în existență“ (cap. VII). Toate aceste afirmațiuni se sprijinesc pe numeroase, importante și interesante fapte experimentale, cari dovedesc independența gândirii și a sufletului față de creer. Fiecare capitol se bazează pe astfel de fapte, împrumutate dela celebrii oameni de știință. Războiul mondial, prin medicina chirurgicală ne-a oferit destule cazuri cari confirmă dualismul ființei noastre (cap. VIII). Concluzia este, că 1. creerul nu e organ de creare, ci de expresie a vieții noastre sufletești; 2. leziunile cerebrale nu suprimă viața sufletească, ci pun creerul în imposibilitatea de-a o mai exprima, ceeace 3. „afirmă independența gândirii de creer, a sufletului de corp, a spiritului de materie“ (pag. 92—94°. Cine vrea dovezile asupra acestor afirmațiuni, să deschidă cartea, deoarece aci nu am citat nici una.

Incheierea, cinci pagini de recapitulare. Autorul a urmărit un singur lucru, adevărul. „Spre acest scop, am întrebat religiile de azi și de altă dată ale omenirii și am văzut că toate au vorbit de o realitate sufletească a omului, încadrând diferite forme și purtând diferite nume, firește, dar în tot cazul distinctă de corpul pe care doar pasager o adăpostește.

„Am întrebat apoi filozofia, cea largă în înțelepciune și adâncă în gânduri, și am constatat că ea, prin cei mai străluciți reprezentanți ai săi nu a putut decât să afirme în genere dualismul psiho-material al omului.

„Și am întrebat în sfârșit știința cea construită din fapte care se observă și sprijinită pe experiențe care nu înșală, și răspunsul sigur, clar, precis, decisiv, a trebuit să vină și tuturor să se impună: Omul nu e nici materie singulară, și nici spiritualitate excesivă, ci e o formație dublă; materie și spirit sau corp și suflet... Și religia și filozofia și știința, la olaltă aduc omagiul lor acestei formidabile forțe a Spiritului etern dominator în Cosmos, și care cu lovituri de trăznet spintecă realitatea, cu strălucire de foc îi luminează misterele, cu puteri negrăite îi cucerește adevărul și cu dumnezeească ascensiune îi înalță omul“ (pag. 243 și 246).

Aci lucrarea se sfârșeste. Mai urmează o bogată bibliografie pentru istoria religiunilor, filozofie și știință, și tabla de materii.

Precum H. Vérut, într'o lucrare publicată înainte cu câțiva ani și relevată de „Revista Teologică“ (1927), folosea știința medicală, ca să combată tezele materialiștilor prin rezultatele

experienţelor ştiinţifice, afirmând divinitatea Mântuitorului, la fel I. N. Lungulescu în lumina aceloraşi experienţe şi dovezi combate erorile materialismului, afirmând realitatea şi supremaţia spiritului. Vérut punea pe Isus în faţa ştiinţei, Lungulescu aşează sufletul în faţa religiei, ştiinţei şi filozofiei, şi-i face o caldă şi entusiastă apologie. Nu citează însă religiile popoarelor culte de astăzi, ceeace ar putea provoca o nedumerire. Dar acest lucru îl face intenţionat, fiindcă în creştinism, mozaism şi mohamedanism dualismul, trup şi suflet, este o credinţă necontestată, după cum şi însuşi autorul mărturiseşte.

Deşi elev al lui Bergson, dl Lungulescu este un ortodox convins, aşa după cum e cunoscut din conferinţele sale publice şi din articolele publicate în „Revista Teologică". D-sa aduce nepreţuit folos Bisericii noastre prin lucrarea de faţă, de o parte fiindcă e un teolog în haină de mirean, iar de alta fiindcă atacă o problemă pe care nu ori cine se încumetă să o şi rezolve. Lucrată sistematic şi temeinic, „Energia Spirituală" aduce un real câştig cugetării şi apologeticei noastre creştine, atât de săracă în lucrări de aşa natură şi valoare.

Drept aceea, cuvine-se dlui Lungulescu toată lauda şi toată recunoştinţa noastră, pentrucă tocmai în aceste vremi de materialism brutal şi agresiv a făcut *apologia sufletului*, indicându-ne deplin, competent şi profetic alternativa : de a fi „robi ai spiritului care viiază, sau sclavi ai materiei care omoară".

Pr. IL. V. FELEA.

*

DAS TSCHANAD-TEMESVARER BISTUM IM FRÜHEN MITTELALTER: 1030—1307, de *Dr. theol. et phil. Coloman Iuhász*, preot r.-cat. în Sân Petru-mare (Banat). Fasc. 8—9 din publicaţia „Deutschtum und Ausland. Münster i. W. Cuprinde XII+368 pag., cu 22 plane şi o hartă. Preţul broşată 15 Mk.

Relev bucuros şi această lucrare istorică a părintelui Coloman Iuhász, care, după lucrarea anterioară introductivă — despre care am scris în anul trecut, tot aici (pag. 333 şi urm.) — continuă a ne înfăţişa trecutul de trei veacuri, al eparhiei pe care o serveşte nu numai cu condeiul ci şi ca slujitor la altar. Tendinţa principală a autorului este, ca mergând pe acelaş fir ce l-a trecut în lucrarea precedentă, să statornicească legăturile de contact ale Banatului cu cultura apuseană germano-creştină. In 29 capitole şi într'altul de încheiere, autorul ne înfăţişează istoria episcopiei, în jurul numelor celor 15 episcopi, cari au trăit în acel restimp. Trece apoi autorul şi la chestiuni de detail ca acele privitoare la desvoltarea sau cadrele geografice şi de avere ale eparhiei; la organizarea patronatului şi a capitlului, cari au fost o forţă primă a bisericii lor. Evoluţia administraţiei bisericeşti, cu chestiunea şcoalelor bisericeşti ş propovăduirea ştiinţelor, sunt înfăţişate în alte capitole speciale

după cari urmează altul cu privire la viaţa religioasă şi la pastoraţia din aceea vreme. In scurt, avem de a face cu o lucrare, al cărei preţ se evidenţiază şi mai bine, dacă avem în vedere, că materialul consultat cu atâta migăleală şi pricepere, a fost adunat din o sumedenie de izvoare, multe din ele de mâna întâi, cum au fost anumite manuscrise şi arhive, publice şi particulare, nu numai din ţară, ci şi din Ungaria, din Cehoslovacia, din Viena şi chiar din Paris.

O muncă de acest fel, trebue s'o vadă bucuros oricare om înţelegător, care apreciază o operă istorică şi rosturile ei de viaţă, nu numai pentru alţii — cei cari o fac, — ci şi pentru noi cari trebue s'o cunoaştem, s'o urmărim şi să profităm de existenţa ei.

Iată de ce pentru a douaoară, văd bucuros şi bine munca părintelui Dr. C. Iuhász, un istoric obiectiv şi serios, care — nu mă îndoiesc — are respect pentru adevărul istoric în genere şi nu numai atunci, când — ca în cazul de faţă — e vorba de examinarea legăturilor culturale şi bisericeşti ale Banatului cu Apusul eclesiastic şi german, ca şi când ar fi vorba de a se *complectă aceasta teză*, cu cercetări privitoare de legături şi cu Răsăritul.

Pentru a evita restălmăciri în paguba Sf. Sale, am grăbesc să adaog: *n'am şi autorizarea* de a exprima aceasta nădejde; dar ea se desprinde, în mod logic şi firesc, din temeinicia muncei autorului, căruia şi altfel avem de a-i mulţumi pentru serviciile sale istorice preţioase. Prot. Dr. GH. CIUHANDU.

*

Robert Linhardt, UNSER GLAUBE. Einführung in die Geisteswelt des katholischen Dogmas, für gebildete Laien. Herder-Freiburg i. Br. 1931. Pag. 350. Mărci 4·60.

In cartea sa nu de mult apărută „Unsere ideale" R. Linhardt a expus cele mai de seamă capitole ale moralei catolice. Din această carte cititorul desprinde îndrumările necesare unei vieţi creştine. De astădată autorul vrea să-şi familiarizeze credincioşii cu lumea spirituală a dogmei catolice. Partea introductivă a cărţii lămureşte chestiunile generale: credinţă şi ştiinţă; misiunea învăţătoare a Bisericii; Sfânta Scriptură; tradiţiunea. Pe temelia acestor principii zideşte autorul întregul edificiu al dogmaticei apusene. Titlurile celor patru capitole cari încadrează expunerea învăţăturilor de credinţă a Bisericii catolice sunt: 1. Tainele divinităţii. 2. Tainele creaţiei. 3. Tainele mântuirii. 4. Tainele graţiei.

Stilul de o remarcabilă simplitate, limpezime şi vioiciune face ca lucrarea lui R. Linhardt să poată fi citită uşor chiar şi de credincioşii mireni, neiniţiaţi în terminologia ştienţifică a teologiei. De altfel pentru *aceştia* a şi fost scrisă cartea. N. C.

*

Dr. Grigorie Gh. Comşa, episcopul Aradului: POPASURI IN VIA DOMNULUI. Preţul 6 Lei. Cuprinde scrisorile pastorale pe cari P. S. Sa le-a adresat păstoriţilor săi cu prilejul fiecărui an de episcopat, făcând constatări despre progresul sufletesc al eparhiei şi îndemnând pe credincioşi la viaţă şi mai bogată în Hristos.

*

Dr. Teodor M. Popescu, profesor la Universitatea din Bucureşti: CUM FALSIFICA BAPTIŞTII ISTORIA CREŞTINISMULUI. Preţul 4 Lei. In broşura aceasta savantul profesor desvăleşte adevărul creştin ortodox din punct de vedere istoric faţă de îndrăzneala, reacredinţa, ignoranţa, nesinceritatea şi falsificările istorice, ce se cuprind în cartea întitulată: Istoria creştinilor de Ioan Ungureanu, secretar general al baptiştilor, un fost impiegat de C. F. R. Amândouă broşurile se găsesc de vânzare la Librăria Diecezană din Arad.

* * *

CRONICĂ.

EXTERNĂ.

† PATRIARHUL DAMIANOS AL IERUSALIMULUI. Nu de mult (luna August) s'a stins din viaţă Preafericitul Damianos, patriarhul Ierusalimului, unul dintre cei mai veneraţi şi iubiţi arhipăstori ai Cetăţii sfinte şi ai ortodoxiei ecumenice. Vestea trecerii sale la cele veşnice a făcut o profundă impresie mai ales în România, ţară pe care Preafericitul Damianos o cercetase în două rânduri şi cu care a întreţinut totdeauna cele mai strânse legături.

Mulţi dintre fiii neamului nostru au avut prilejul să-l vadă şi să-i primească arhiereştile binecuvântări din jeţul patriarhal, când în 1925 un grup de 154 de credincioşi au făcut primul pelerinaj român la Ierusalim, sub conducerea I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

Patriarhul Damianos s'a născut în insula Samos. S'a căsătorit, iar după o scurtă viaţă de căsnicie, rămânând văduv, a intrat în cler. In curând a fost înălţat la rangul arhieresc, iar în anul 1897, după moartea patriarhului Gherasimos, a primit cârja patriarhală a Cetăţii sfinte, păstorind cu înţelepciune şi demnitate până la adâncile bătrâneţe, când Tatăl l-a chemat la sine.

Alegerea noului patriarh se face în felul următor: Adunarea generală, alcătuită din 21 mitropoliţi ai sinodului ierusalimitean şi din 12 prelaţi ai bisericii din sf. Munte, indică pe cei elegibili. Lista acestora e supusă aprobării comisarului englez al Palestinei. După înlăturarea candidaţilor indesirabili de către comisar, adunarea generală a vlădicilor se întruneşte din nou pentru a propune trei persoane, dintre cari sinodul restrâns de 9 mitropoliţi alege pe noul patriarh.

*

† ARHIEPISCOPUL NATHAN SOLDERBLOM. Creştinătatea contimporană a suferit de curând o pierdere de care se va resimţi viu. Mgr. Nathan Solderblom, arhiepiscop lutheran de Upsala, primat al Suediei, a încetat din viaţă. Astfel se curmă activitatea religioasă şi socială a celei mai covârşitoare personalităţi din biserica protestantă actuală. In biserica Sa Mgr. Nathan Solderblom era considerat ca un fel de „papă pro-

testant". Era sufletul mişcării spre ecumenicitate, de reunire a bisericilor necatolice, în vederea coordonării şi solidarizării eforturilor acestor biserici măcar pe terenul practic al nevoilor sociale şi economice. Spirit animat de liberalismul cel mai larg, defunctul doria să vadă şi biserica romană în cadrul acestei uniuni. Dorinţa lui însă a fost întâmpinată totdeauna cu refuz din partea bisericii papiste. Strădaniile sale unioniste şi lupta entuziastă pe care a dus-o el pentru aşezarea unor raporturi mai pacinice între popoare, prin eforturile unite ale bisericilor creştine, i-au fost consacrate prin premiul „Nobel" pentru pace, pe care l-a primit în luna Noemvrie a anului trecut.

Mgr. Nathan Sonderblom s'a născut în 15 Ianuarie 1866 în Troenoe districtul Helsigland (Suedia). Tatăl său a fost pastor în numita localitate. Şi-a făcut studiile la Universitatea din Upsala complectându-şi-le la Facultatea de teologie protestantă din Paris, unde a fost elevul celebrului profesor Auguste Sabatier. Din 1894 până în 1901 a fost pastorul comunităţii protestante suedeze din Paris. In timpul acesta a urmat cursurile la „Ecole des hautes etudes". In 1901 îşi ia doctoratul în teologie. Revine la Upsala unde ţine cursuri de Istoria religiunilor. In 1912 a fost chemat profesor la Universitatea din Lipsa, iar în 1914 a fost numit arhiepiscop de Upsala.

A publicat numeroase cărţi în limba suedeză, franceză şi germană. Amintim: *Temeiurile reformei luterane* (1893); *Desvoltarea religioasă şi socială* (1898); *Fravashis* (1899); *Predica de pe munte şi veacul nostru* (1899); *Viaţa viitoare după mazdaism* (1901); *Religiunile lumii* (1905); *Biserica Suediei* (1908]; *Tatăl, Fiul şi Duhul sfânt* (1909); *Istoria generală a religiunilor* (1912); *Teologia naturală şi istoria religiunilor* (1913) etc.

Mgr. Nathan Solderblom lasă în urma sa zece copii, dintre cari câţiva sunt în slujba bisericii suedeze ca pastori.

*

INTERNĂ.

CONGRESUL „ASTREI". In zilele de 13 şi 14 Septemvrie s'au desfăşurat la Sf. Gheorghe serbările societăţii culturale „Astra", cu prilejul adunării generale a acestei societăţi care împlineşte anul acesta şapte decenii de rodnică existenţă.

Gândul comitetului central, de a duce congresul „Astrei" la Sf. Gheorghe, în inima Săcuimii, a fost dintre cele mai fericite. Intr'adevăr nici o parte a neamului nostru de dincoace de munţi poate nu are mai mare nevoie de îndemnuri bune şi de manifestaţii menite să-i trezească conştiinţa naţională, ca Românii, înstrăinaţi în parte, din diaspora-ua Săcuimii.

Adunarea generală din anul acesta a fost onorată de prezenţa I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, care încun-

jurat de un sobor de preoţi, a săvârşit şi sf. Liturghie în biserica românească din localitate, iar după sf. Liturghie a rostit o înălţătoare predică, arătând superioarele înfăptuiri culturale ale Bisericii strămoşeşti din trecut şi rosturile ei culturale din viitor. Luminatul cuvânt arhieresc a fost ascultat cu profundă evlavie de credincioşii cari abia încăpeau în biserică. Corul şcoalei normale de fete „Regina Maria" a dat, admirabil, răspunsurile liturghice.

Deschiderea adunării s'a făcut prin vice-preşedintele „Astrei" dl Dr. Gh. Preda în prezenţa unui numeros public, în frunte cu delegaţii autorităţilor militare şi civile şi cu ai societăţilor culturale (Casele Naţionale, Cultul Patriei etc).

După masă a avut loc conductul etnografic al satelor româneşti din judeţ. Admirabil organizaţi s'au prezentat Arpătăcenii, cu grupul „nevestelor", în costume pitoreşti, şi cu „terfarii" veseli.

După conductul care a dovedit că *existăm* şi în Săcuime, şi încă puternic, părintele Dr. I. Lupaş, profesor universitar şi membru al Academiei Române, a ţinut de pe tribună o înălţătoare cuvântare poporului imens adunat în piaţa oraşului.

Congresiştii au vizitat apoi expoziţia agricolă şi de industrie casnică, organizată de despărţământul judeţean al „Astrei". In industria casnică, fără îndoială Covasna a fost mai bine. Lauda le revine harnicilor Covăsneni şi iscusinţei advocatului Dr. I. Culcă — organizatorul.

Seara a avut loc un frumos festival artistic, organizat de învăţătorii din judeţ (dirigentul corului: înv. I. Iordache din Vâlcele), în cadrul căruia a conferenţiat profund şi impresionant, părintele I. Agârbiceanu.

A doua zi: program administrativ.

Demisia dlui preşedinte V. Goldiş nu a fost primită. Gestul omagiază după vrednicie pe înţeleptul conducător al „Astrei".

NECULCE.

NOTE ȘI INFORMAȚII.

PREA SFINȚITUL Visarion, episcop de Hotin, a scos o carte, și a trimis-o tuturor protopopilor, revistelor și a ziarelor din țară. Așa ne-a parvenit și nouă.

Cartea cuprinde o serie întreagă de propuneri făcute de zece ani încoace de către P. S. episcop din Bălți, Sfântului Sinod, pentru înaintarea sfintei noastre Biserici. O parte din aceste propuneri n'au putut fi înfăptuite din pricina vitregiei vremurilor. O altă parte din pricina răutății sau negrijii oamenilor politici. Iar o altă parte nu s'a realizat, că *nu trebuia* să se realizeze.

De aceea P. S. Visarion e foarte supărat. E nemulțumit că împrejurările și oamenii de-opotrivă au refuzat să-i înfăptuiască planurile de rezidire a Bisericii strămoșești. Iar pentruca și lumea neinițiată în tainele vieții bisericești și mai ales ale vieții Sinodale să ia cunoștință de propunerile salutare ticluite de P. S. dela Bălți, P. S. Sa le publică astăzi într'un volum întitulat: „Glas în pustie".

Pân'aici, nimic excepțional. Oricine are dreptul să arete lumii: „Iată eu m'am frământat și 'n nopți de neodihnă am zămislit gânduri de bună îndrumare al celui mai scump așezământ al neamului. Alții însă n'au găsit de cuviință să înfăptuiască gândurile mele. Imi spăl deci mâinile...".

Atât i-ar fi fost îngăduit până și unui vlădică.

P. S. Visarion însă nu se oprește aici. Ci, dintr'o postură ibseniană, dela înălțimea genialității și a impecabilității, rostește osândă grea asupra Sfântului Sinod și a clerului întreg de-opotrivă. Se izolează în atitudinea horațiană de unde aruncă temerar cuvântul de dispreț: *Odi profanum vulgus*" (sinodul și clerul de mir) *et arceo!*

Ținută ibseniană o fi asta — dar nu e ținută creștinească. Iar vlădicească și mai puțin.

Prea Sfințitul își epilogează volumul recent cu două articole, în cari zugrăvește pe membrii Sf. Sinod așa de cumplit, încât te cuprinde groaza. Scrise de un mirean sau de un preot de mir, ele ar fi putut stârni imediate sancțiuni. Dintre cele mai aspre.

Nu cităm epitetele cu cari P. S. Visarion înveşmântă portretele colegilor săi, ale membrilor Sf. Sinod şi îndeosebi portrelul Preafericitului patriarh Miron, ca să nu mai tulburăm pe nimeni. Se vor găsi alţii ca să popularizeze aceste flori de stil menite să facă să exulte de bucurie pe toţi vrăşmaşii Bisericii noastre. „Unirea" dela Blaj, la care P. S. Visarion a mai colaborat, a şi început reproducerea „portretelor". Şi presa catolică din străinătate nu va întârzia să facă ceeace face surata din mica romă de pe Târnave.

Hotărât, P. S. dela Bălţi a dat cea mai cumplită lovitură Bisericii pe care crede că'n felul acesta... o serveşte. P. S. Sa se plânge că în Biserică e anarhie, fără să-şi dea seama, că publicându-şi „*Glasul*" a făcut cel mai formidabil gest de anarhie.

Şi Sf. Sinod e dator să curme odată *această* anarhie. Altfel, printr'o falsă toleranţă, devine el însuşi indirect surpător de Biserică.

*

SE împlinesc în curând şase luni de zile de când preoţii şi funcţionarii eclesiastici nu şi-au primit salariile dela stat. Asta înseamnează o jumătate de an din tembelism păcătos, de vinovată indiferenţă — dusă până la cinism — din partea Statului, recte a cârmuitorilor lui, şi o jumătate de an de mizerie, de nedreptate îndurată de cei mai umili şi cei mai devotaţi slujitori ai neamului. E un record apreciabil. In teorie abia ţi l-ai putea imagina. Şi totuşi — în practică — el a fost bătut. Mai mult: e în curs de ascensiune.

Incontestabil, întârzieri au mai fost în plata salariilor funcţionăreşti. Ne obicinuisem cu ele. Cu întârzieri de-o lună, mult două. Nu ne închipuisem însă ca tocmai guvernul „ritmului nou" să inaugureze sistemul întârzierilor de câte-o jumătate de an.

S'au făcut nenumărate intervenţii din partea autorităţilor bisericeşti, pentruca guvernul să-şi împlinească datoria legală faţă de biserică şi să achite salariile slujbaşilor ei. Aşa mizerabile cum sunt, dar să le achite măcar mai regulat. In loc de plata salariilor întârziate atât de cumplit, autorităţile bisericeşti s'au pomenit cu pleaşca unei nouă curbe speciale, aplicată retroactiv dela 1 Ianuarie 1931, pe seama preoţimii. Suntem siguri, că dacă mai merge aşa, anul viitor preoţimea noastră va fi scoasă debitoare şi silită să plătească *ea* salar Statului.

Şi — curios: câtă vreme clerul nu e plătit de şase luni de zile, guvernul face planul să mai înfiinţeze trei subsecretariate de stat pentru procopsirea încă a câtorva „specialişti" sau „tehnicieni", pe cari îi va fi descoperit proaspăt.

Culmea cinismului însă e aiurea: In timp ce preoţimea e lăsată pradă mizeriei, şeful guvernului se primblă prin Ardeal

făcând declaraţii solemne ca cele ce urmează: „Fără preoţi şi fără învăţători se poate strica o ţară. Cu dânşii se poate întemeia una".

Vrea dl Iorga să „strice ţara", bătându-şi joc de preoţi (şi învăţători)?

Şi încă o întrebare: De câte luni nu şi-au ridicat salariile onoratele „personalităţi" din guvernul „ritmului nou"?

*

CONGRESUL general al catolicilor maghiari din ţară a întrunit zilele trecute la Odorheiu ca la zece mii de oameni. Pentruca nici acest congres religios să nu rămână lipsit de tradiţionala notă a iredentismului pe care catolicismul unguresc îl cultivă atât de insistent, au fost invitaţi la el şi doi reprezentanţi ai catolicilor din Ungaria „ciuntită", foarte cunoscuţi agitatori ai iredentei maghiare. La congres a participat şi un delegat al guvernului român, care a declarat solemn şi fără ruşine, că Biserica dominantă a statului român este nedreptăţită, întru cât statul nu-i acordă acelaş sprijin material pe care îl acordă cultelor minoritare. Mai lipsea doar ca reprezentantul guvernului să declare tot aci, că guvernul român îşi face un titlu de glorie din această nesocotire a drepturilor Bisericii ortodoxe, drepturi înscrise în constituţia ţării.

*

REGIMUL dictatorial din Spania s'a prăbuşit. Regele s'a exilat de bună voie, deocamdată în Anglia, continuându-şi viaţa sportivă pentru care a avut totdeauna o deosebită pasiune. Revoluţia care a aşezat regimul republican în peninsula iberică n'a fost de loc mai brează decât alte revoluţii. Nu puteau lipsi deci nici atrocităţile. Revoluţionarii s'au dedat la tot felul de acte sălbatice. Mai ales clienţii închisorilor, scăpaţi din domiciliul lor forţat, şi-au dat frâu liber furiei lor acumulate, incendiind şi devastând palate, biserici, mănăstiri. Pasiunea lor răsbunătoare s'a îndreptat mai ales împotriva Bisericii catolice, care a fost stâlpul principal care a susţinut vechiul regim. Mulţi ierarhi şi preoţi au fugit peste graniţe, căutând să scape din faţa prăpădului.

In noua republică spaniolă Biserica catolică nu mai este Biserica statului, ci e separată de stat şi tratată la fel ca orice altă confesiune. De aceea catolicismul, obicinuit şi în Spania ca şi aiurea cu o situaţie privilegiată, în noua stare de lucruri o va duce greu. Şi-o va duce cu atât mai greu în Spania, pentru motivul că noua republică pare a fi mai mult roşie decât de altă culoare. Fireşte, constatăm numai faptul, fără a ne bucura.

*

SUB titlul „O nouă dovadă asupra sentimentelor lui Şaguna" părintele canonic Dr. N. Brânzeu publică un articol în

Nr. 13–14 al „Păstorului" său sufletesc, căutând să înfăţişeze pe marele arhiereu, dătător de legi şi datini, al Bisericii ortodoxe de dincoace de Carpaţi ca „un caracter nestatornic" şi „ca cel mai bun maghiar între cei de legea grecească". „Documentarea" acestui „adevăr" e făcută pe „temeiul" unui „studiu" al lui M. Teodorian Carada şi al unei notiţe fugare dintr'o gazetă locală. Potrivit vechiului său nărav, „Păstorul" dela Lugoj încearcă să umbrească personalitatea covârşitoare a mitropolitului Şaguna. Ştiţi: prea este mare, pusă alături de a colegului său contimporan din biserica unită. Incercarea părintelui N. Brânzeu e ridicolă. E munca şoarecelui care vrea să surpe un munte. Poate ar fi mai de folos ca D-sa să cerceteze viaţa mitropolitului unit de pe vremea lui Şaguna; căci aci istoria are încă multe rectificări de făcut. Şi, la urma urmelor, figura istorică a ierarhului unit e şi mai aproape de părintele Brânzeu decât a lui Şaguna.

*

CONGRESUL Asociaţiei clerului „A. Şaguna" din Mitropolia Ardealului va avea loc probabil în 28 şi 29 Octomvrie a. c. la Alba-Iulia. El va comemora cele 16 veacuri dela sinodul ecumenic efesin, 170 de ani dela mucenicia călugărului Şofronie şi 60 de ani de viaţă ai dlui N. Iorga.

Congresul se va ocupa din nou de situaţia bisericii în stat, de năcazurile bugetare ale preoţimii martirizate de cârmuirea „ritmului nou", va preciza raporturile Asociaţiei clerului „A. Şaguna" cu Asociaţia generală a clerului etc.

Congresul din anul acesta va fi prilejul unor impresionante serbări religioase şi al unor discuţii animate în jurul problemelor de cel mai vital interes pentru Sf. noastră Biserică şi pentru slujitorii ei. N. C.